

Pauruusoono aa nnaagiai yanaa aavaa Koridii varuuyani reeravai

Pauruuso kava nnaagiai yanaa aavaa Koridii varuu gioonna kiaapuuyani reeravai. Aa yanaa aavaa Pauruuso roo suaivaki ivo tooduu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Koridii varuuyaki kaayau mmuaararoovo vairavai. Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyakidiri vooyaano Pauruusaara ooqoo tiravai. Innara ooqoo tuduaata Pauruuso pinaama iyara mmuduuya ruoo iyaata mmuaa ausa tinnivai varaanaraivaara yaata utiravai. Nnaagiai iya mmuaa ausa tinnivai varooduu rikioo inna ausaivo kaayauma yoketairavai.

¹ Na Pauruusoono aa yanaa aavaa ngiini fafaarakiaunoo. Anutuuqoono ari yaata utiivaugiataama ni mmataama kiaikiai na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo. Ti seena vaidi Timotiiva ni tasipama varikiai na aa kua aavaa ngiini fafaarakiaunoo. Ngia vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu Koridii variayaniaatama Anutuuqaa gioonna kiaapu Akaiya mmata mmuakiaavau variayaniaatama na aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.

² Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu variateeraivaara ta yaata utuaunnaano.

Pauruuso Anutuuqaata kua yoketaivaa tiravai

³ Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaara ta kua yoketaivaa kiaunnaanoo. Ivo ti Napoova tiyara boo tioo ti tasipama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa mmiraiovovee.

⁴ Mmuaararai aataru ari vookara ari vookaraiyauvo tiiki vaikio ivo ti tasipama yoketaama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mmivai. Ivo itaama ti tasipama varioo tiyara boo tiineema ti seena gionna kiaapuuyaki mmuaararaiivo vainai rikiada ta iya tasipama yoketaama varida tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa iya vitaakiateeraivaara Anutuuqo itaama ti tasipama yoketaama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mmivai.

⁵ Yisuu Kirisiiva mmamma nniitaroovaa varoovaa roosiima teetaata mmamma nniitareeraivaa varaunnavai. Mmuaikaraama Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ivo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mmiivo fai vooyasiaatama kuanaravai.

⁶ Mo fai ta ngiiyara mmooriivaa varada mmamma nniitaraivaa varaaraiivo fai hama ta kuminayaa varaaravai. Anutuuqo ngii tasipama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ngii mmioo ngii vitoo yoketaivau ngii yapaanaraivaara fai ta mmamma nniitaraivaa varaaravai. Mo fai Anutuuqo ti tasipama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mmilaraiivo fai hama kuminayaa vainaravai. Ta mmamma nniitaraivaa varadaata yaagueeqama variaunnaneema ngieetama mmamma nniitaraivaa varada yaagueeqama

varikiai ta ngii tasipama varida boo tira kuaivaa ngiita kua kiaaraivaara Anutuugo ti tasipama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mminaraivo hama kuminayaa vainaravai.

⁷ Ta ngiiyara mmannammanna faannaida varida kiaunnaano: Fai iya yaagueeqama variaaravee, kiasa kiada hama pikieeraida mmannammanna ivaara nnaasu yaata utu kiada variaunnaano. Vaa ta rikiaunnavai. Ta mmamma nniitaraivaa varaunnaneema ngieetama varaivaara Anutuugo ti tasipama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mmiivaa ngieetama varaaravai.

⁸ Ti seenayaso, ta Asiaa mmataivau variaanna suaivaki ta mmuaararoovaa varaannaivaara ta ngii giaa ngii mikiai rikiaatee. Kaayau mmuaararoopinaa ari vookarauvo tiiki vauduu hama yopeema ta ivaa yaataraivaara ta yaata utida ta tete variaanna suaiyauvo taikaanaravaivee kiasa kiada variravai.

⁹ Ta yaata utida rikiaannaduu Anutuugo tuuvaugiataama tete variaanna suaiyauvo kutaa taikaivaivee kiasa kiada pinaama ti mmuaararooduu variravai. Hama ta titi yaagueeqaivaura mmoori vareerama kiada Anutuugo tinai vaidi putuaiya diitaaravaa yaagueeqaivaura ta mmoori varaaraivaara ta itaama variravai.

¹⁰ Ta putuaara iikiaannaivakidiri Anutuugo ti vitoo yoketaivau ti yapeeravai. Fai yapooma ivo ti vitoo yoketaivau ti yapaanaravai. Vaa ta ivaara yaagueeqama kiaunnaano: Fai ivo kava ti vitaa-naravaivee, kiasa kiada faannaida variaunnaano.

¹¹ Ngieetama tiyara yaaku varada ti tasipama iikio fai itaama vai aataruuvo vainaravai. Fai kaayau gionna kiaapuuya tiyara yaaku varaaravaa Anutuugo rikioo irisaivaa tiyara yoketaimai fai ta yoketaama varida mmoori varaaravai. Kaayau gionna kiaapuuya tiyara kua yoketaivaa Anutuugaa kuaa mmiateeraivaara ngieetama tiyara yaaku varada variatee.

Pauruuso Koridiyasi kuanaree kuaa rikioo pikieeravai

¹² Aa na tinara kua aavaa inna titiyara mannaka tinara kuavai. Aa mmata aavau ta varida iikiaunna aataru mmooriyauvaara ti yaata utiraivoono ausa yoketaivaa ti mmivai. Ta ngii tasipama varida hama ta mmatayaiya tinni vairaiyauvunudiri mmooriivaa iiravai. Ta Anutuugo tiyara yoketaama yaata utiraivaugiataama yaagueeqaivaa varada ti ausa mmuduuyaiyauvo ngiiyara yoketauduu Anutuugo ti kuaa ti mmuuvaugiataama ta safuuma ngiiyara mmooriivaa iiravai. Ivaara ta titiyara mannaka kiaunnao.

¹³⁻¹⁴ Ta ngiini yanaiyauvunu fafaarakiaanna kuaiyauvaki ngia kooyaa yaarida arinaima rikioo kuaiyauvaa nnaasu ta fafaairavai. Ta varida iikiaunna aataru mmooriyauvaara ngia makee kiisama nnaasu teeda rikiaivaa ngia eeyaavai arinaima teeda rikiaa taika kiaateeraivaara na faannaina variaunoo. Fai ngia itaikio ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ti yaparainara suaivaki ta ngiiyara mannaka kuaaravaa roosiima ngia mmuaakaraama aikiooma tiyara mannaka kuaaravai.

15 Ngia itaa kua kiaaraivaara vaa na rikiauvai. Ivaara na taaraneetu ngiisi vinai ngia taaraneetu yoketaama variateeraivaara na ngiisi kuanara suaivaitana mmatairavai.

16 Na ngiee ngii tee ngii pikiee numa Maketonaa mmataivau nuaina variee mo kava vara ranee ngiisi viee kava ngii teenai ngia ni tuqinnada ni titakiai na Yutayaa mmataivau kuanaraivaara na tauraa mmatairavai.

17 Na itaa kua kiaa kuanaree kiaa rikiee pikiee hama kuaivaara na aruoo kiaa aduoo kiaa tira vaidivai variaunnee? Ai hameetavee. Na kuanara nninara aataruuvaa mmataama kiee mo pikiee hara kiee variauvaara mmatayaa diaa vaidi kumimakaivaa roosiima na mmuai suaivau ee-oo na kuanaravaivee kiaa kiee hama na kuanaravee kiaunnee? Ai hameetavee.

18 Anutuugo tira kuaivaa kua kutaavai nnaasu tiivai. Ivaa roosiima ta kua mmayaayaivaa ngii giaa ngii miaunna kuaivaa hama ta ee-oo tida hamavee kiaa kiada ngii giaa ngii miaunnavai.

19 Anutuugaa Mmaapuuvaa Yisuu Kirisiinnara ta Siraaso Timotiivama innara ngii giaa ngii miannaivo hama ivo taara yaata utuoo ee-oo tioo hamavee tira vaidivai variravai. Ivo ee-oo tioo na iinaravaivee tira vaidivai nnaasu variravai. Anna makee ivo homo itaavai nnaasu varivai.

20 Nnaaru Anutuugo kua kiaa teerama kioo kuaivaa kaanaivo innaki vairavai. Ivaaraida ta innara kutaa tuanaavaivee kiaa kiada variaunnao. Ta itaa kua kiaunnaivaara Anutuugaa nnutuuvo ngiau apu vainoo.

21 Yisuu Kirisiiva ngiikiaata tiikiaatama variivaara Anutuugo ariinoo yaagueeqama tiyara mmooriivaa iikiai ta yaagueeqama

variaunnao. Ivoono ariini ti mmataama kioo²² ta yoketaama variateeraivaara ti aakiayauvaki ari Mmannaivaava yapa kiaikio varivai. Variivaara gioonna kiaapuuya teeda kiaano: Inna Anutuugaaniyavee, kiaavai. Ivo tiini teerama kiaikio vai aataruuyauvaa fai yapooma ta varaaraivaara ivo ari Mmannaivaava ti mmivaivee. Ivo itaama tiyara iivaara ta hama taara yaata utida variaunnao.

²³ Na Anutuuga avuuvauddiri kua kutaavai ngii giaa ngii miee ataa kua tinaravee. Ngia Koridii variaya na viee ngia koonnama variaivaara ngii tino rikioo ngii ausaiyauvo mmuaarareevoo kiaa na hama viravai.

²⁴ Ngia Anutuugaara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama variaavai. Ivaara ta kava ngii tikiai ngia ti kuaiyauvaa rikiada iikiateeraivaara hama ta mmoori varaunnavai. Ngia yoketaama sirigaida variateeraivaara ta ngii tasipama mmoori varaunnavai.

2

¹ Sa ngii ausaiyauvo kava mmuaararaki-aiveeraivaara na ngiisi kava kuanaree kiaa kiee iima rikiee pikieeravai. Neneeno itaama yaata utuee pikieeravai.

² Mo fai na ngiisi viee kua yaagueeqama ngii tinai ngia ausa mmuaarareera tasipama varikiai fai gioono ni tasipama varioo yamaa kua tinai na sirigaina varinaranee? Fai ngia mmuakiaaya ausa mmuaararada variaaraiya nnaasu ni tasipama variaaravai.

³ Ivaara na tauraa yanaivaa nnaasu fafaara kiaaduu ngiisi viravai. Na ngiisi vinai ngia ni tasipama sirigaida variataama vaikiainnaata ngia ausa mmuaararaivaa ni miaarainnoo kiaa na tauraa yanaivaa nnaasu fafaara kiaaduu ngiisi viravai. Vaa na arinaima rikiauvai. Na sirigaina varinai fai ngieeta mmuakiaaya sirigaida variaaravai.

⁴ Na ngiini yanaivaa fafaara raa suaivaki ni ausaivo kaayauma mmuaararooduu na pinaama ratee variee ngiiyara yaata utuee yanaivaa reeravai. Hama na ngii ausaiyauvo mmuaararaki-aiveeraivaara yanaivaa ngiini reeravai. Na mmuakiaaya ngiiyara pinaama mmuduuya ruauvaa ngia arinaima teeda rikiaateeraivaara na yanaivaa ngiini reeravai.

Maisa aataru iivaara inna aikioovai kiatee

⁵ Vaidi voovoono ngii nuuna aakiaivaki maisa aataruuvaa iinno ausa mmuaararaivaa ngiita niitama ti mmiinnee? Vara hama ti mmiinnee? Vaa kutaa itaama iivo hama ausa mmuaararaivaa ni mivai. Mmuakiaaya ngii mivai. Na tinara: Mmuakiaaya ngii mivaivee, tino rikioo ivo pinaama mmamma maisaivoora na kava yaata utuee kiaunoo: Ivo ngiikidiri vooya nnaasu ausa mmuaararaivaa mmiivaivee, kiauvai.

⁶ Ivo itaama uuvaara ngia nuunaida kua yeena rau kiada irisaivaa inna mmuuvaa ngia mmuakiaa vooya ee-oo kiaivo inna aikioovai.

⁷ Aanna makee sa ivaara yaata utiraida ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa innaata vitaakiatee. Ivo pinaama ausa

mmuaararaivaa varoo yoketaa aataruuvaa eeyaara pikieevoo kias innara yoketaida itaama iikiatee.

⁸ Ivaaraina ngia innara mmuduuya ruaivaa kooyaa inna vitaakiateeraivaara na yaagueeqama ngii kiaunoo.

⁹ Ngia iikiainaaree kias na tauraa yanaivaa ngi-iini reeravai. Ngia ni kuaivaa eeyaavai rikiada iikiaarannee? Vara hama iikiaarannee? Na ivaa taanaraivaara yanaivaa raa kiee ngiini kiaaduu viravai.

¹⁰ Gioonna kiaapu voovoono maisa aataruuvaa iivaara ngia hama ivaara yaata utiraida ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiaani rikiee neeta hama ivaara yaata utiraina ni ausa mmuduuyaivaa inna mmiauvai. Vara ii vaidi ivo maisa aataruuvaa niyara iiravainnee? Vara hama niyara iiravainnee? Hama na ivaara yaata utuauvai. Na kati ni ausa mmuduuyaivaa inna mmiauvai. Ngia yoketaama variateeraivaara na Yisuu Kirisiinna avuuvau itaama iikiauvai.

¹¹ Sataango ti yaatareevoora tiee na Yisuu Kirisiinna avuuvau itaama iikiauvai. Ivo ti iinno taanaraivaara vaa ta teeda rikiaunnvai.

Pauruuso Titiinnara pinaama yaata utiravai

¹² Na viee yoosinna Toruaasaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa kias mmiaa suaivaki na taaduu vaa Udaanga Anutuugo na mmoori varaanara aataruuvaa mmuaanaa teerama kieeravai.

¹³ Na ivaki viee buainana taaduu hama Titiiva ni too vauvaara na pinaama ivaara yaata utiravai.

Yaata utuaivaara ivaki varuuyara na kua yoke-taivaa kiaa kiee ivaki pikiee mmata Maketoniaa ivakira viravai.

Yisuu Kirisiiva yaatara kioovaara teeta yaataraaravaivee

¹⁴ Ta Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaunnano. Vaidiia rapiraivaa yaatara kiada nnida kua aayanna tiraivaa roosiima Yisuu Kirisiiva vaa yaatara kioovoona tiiki variivaara teeta yaataraunnano Anutuuqo mmuakiaa suai ti vitoo kua aayanna tasipama nniivai. Suuda yoketaivo ngieera kuaikiai rikiaaneema Anutuuqo tikiiai ta Yisuu Kirisiinna mmayaayaivaa varada mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variैया kuaa mmiaa rada nookiaunnani rikiaavai.

¹⁵ Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara suuda yoke-taivo viraivaa roosiima Anutuuqo ti taikiai ta variaunnano. Anutuuqo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanaraiyaata ikia aakiaana kuaara iikiaiyaatama suuda yoketaivo viraivaa roosiima ta iya tasipama varida Yisuu Kirisiinna aataruuvaa iya vitaakiaunnano Anutuuqo taivai.

¹⁶ Yisuu Kirisiinna aataruuvaara ikia aakiaana kuaara iikiaiyaano suudaivaa rikiaavo putiraiyakidiri vira suudaivaa roosiivo kuaikiai rikiada putuaara iikiaavai. Yoketaivau variaara iikiaiyaano rikiaavo yoketai suudaivo kuaikiai rikiada tupatupaa variaara iikiaavai. Mo deeyaano itaama aikiooma mmoori varaarannee?

¹⁷ Mo teenoo hama ta vaidi vooya roosiima Anutuuqaa mmooriivaa iikiaunnavaai. Iya ngiari-iyara yaata utida sikau varaaraivaara Anutuuqaa

mmooriivaa varaavai. Anutuuqo ti titoovaara ta inna avuuvau titi ausaiyauvakidiri safuuma mmayaayaivaa tida Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiya varida mmooriivaa iikiaunnava.

3

Anutuuqo karaasa kua yeena rau kioovaara tiravai

¹ Ta itaa kua kiaunnaivaa ngia rikiakiai ta kava titi mannaka kiaunnannee? Hameetavee. Gioonna kiaapu vooya ngiari mmooriivaaraata ngiari variraivaaraatama vaidi vooya tikiai iyara yanaivau fafaara roovaa varada ngii miaani yaarida teeda rikiaavai. Ta iya roosiima titi mmooriivaaraata titi variraivaaraatama yanaivaa ngii miaarannee? Vara ngieenoo ti mmooriivaaraata ti variraivaaraatama yanaivaa ti mmiaarannee?

² Hama itaa kiaara aataruuvo vainoo. Yanaivau vai kuaivo kooyaa nakaaraivaa variraivaa vitaineema ngia Koridii variaya ngiengieenoo ta yoketaama mmoori vareeraivaata ta yoketaama variraivaatama kooyaa gioonna kiaapuuya vitaakiaano. Ngia yanaivau yaarida rikieerayaama ngii aakiaiyauvaki kuaivo vaikiai ngia yoketaama variaani mmuakiaa gioonna kiaapuuya ivaa teeda arinaima ti variraivaa teeda rikiaavai.

³ Ta ngiiyara mmooriivaa varaannaduu ngia Yisuu Kirisiinnasidiri fafaara raa yanaivaa roosiima kooyaa inna aataruuvaa gioonna kiaapuuya vitaakiaavai. Ii yanaa ivaa hama ivo sikau tayapoovaitanau Musiiva roovaitanau fafaara reeravai. Gioonna

kiaapuuya aakiaiuvaki fafaara reeravai. Hama ivo upisi nnooriivo varuu seeraivaadiri iva fafaara reeravai. Anutuugo tupatupaa variraivoono ari Mmannasaivaa gioonna kiaapuuya aakiaiuvaki yapaivaa gioonna kiaapuuya yanaivau teerayaama iya taavai.

⁴ Yisuu Kirisiiva tiiki varikiai ta Anutuugaara yaagueeqakiaunnaivara ii kua iva itaa kua kiannanoo.

⁵ Hama mminnaa voovoono ti aakiaana vaivoono yaagueeqaivaa ti mmikiai ta ngiiyara vai mmooriivaa iikiaunnanoo. Yaagueeqaivo aikiooma ti aakiaana vaivo Anutuugaasidiri tiivai.

⁶ Ivoono ari yaagueeqaivaa ti mmikiai ta ivo yeena rau kioo kua karaasaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaunnanoo. Ivo karaasa yeena rau kioo kua aataruuvo hama tauraa Musiiva fafaara roo aataruuyauvaa roosiivai. Mmannasa Yoketaivaa aataruvai. Fai ta Musiiva fafaara roo aataruuyauvaa iidada fanniima kiada putida ikia aakiaana tupatupaa variaaravai. Mmannasa Yoketaivaa aataruuvaa fai iidada putida tupatupaa Anutuugaa tasipama variaaravai.

⁷ Anutuugo ari mmaanna tuu kuaivaa Musiinna kiaa mmira suaivaki Musiiva sikau tayapoovaitanau fafaara rooduu Anutuugaa mmeekia ari vookarauvo inna tasipama vairavai. Mmeekiaivo kiisa suaivaa taikaanara iinno rikioo homo Musiinna oori nnikiivaki yaagueeqama toovaara Isarairaa gioonna kiaapuuya hama inna teeda nnaasu vairaida ngiari voopi teeda vairavai. Anutuugaa mmaanna tuu kua aataruuyauvaa iidada fanniima kiada putida ikia aakiaana variaara

aataruuvo itaama tuuduu rikioo pinaa mmeekia yoketauvo tasipama tiiravai.

⁸ Fai Mmannasa Yoketaivaa aataruuvo pinaa yoketayoketaa ari vookaraivo tasipama vaivo tau-raa aataruuvaa yaataraanaravai.

⁹ Nnaaru Anutuugo mmuu aataruuvaa irisai putida ikia aakiaana variaaraivo pinaa yoke-taivaa tasipama tiiravai. Safu aataru tupatupaa Anutuugaa tasipama variraivo pinaa yoketaa tu-anaa ari vookaraivai vaivai.

¹⁰ Ta yaata utida kiaunnaanoo: Anna makee yoketai aataruuvo pinaa ari vookaraama vaivo nnaaru mmeekia kaayau pinaama ruvuaahoovo tuuvaa yaatara kiaikio vaa taikaivaivee, kiaunnavai.

¹¹ Nnaaru mmeekia yoketaivo kiisa suai taikoovo yoketaavai. Makee pinaa yoketaa aataruuvo tupatupaa vaivo pinaa yoketaa tuanaa ari vookaraivai vaivai.

¹² Ta itaama yoketaama variraivaara faan-nakiaunnaivaaraida ta hama aatuurama kiada yaagueeqama kiada gioonna kiaapuuya kooyaa mmayaayaivaa kiasa mmiaunnnavai.

¹³⁻¹⁴ Hama ta Musiinna roosiikiaunnnavai. Gioonna kiaapu Isarairaiya mmeekiaivo Musiinna oori nnikiivau toovo taakaanara uuvaa teevoo kiasa ivo ari oori nnikiivau buruqa kiisavaadiri rummua apu kieravai. Gioonna kiaapu Isarairaiya ngiari tinniiyauvo yaagueeqauduu hama kuaivaa rikieeraivaa roosiima variravai. Anna makee Isarairaiya nnaaru Anutuugo kua yeena rau kioo fafaaraivo vauvaa jaarida rikiaavo hama iya tinniiyauvo rusitikiai hama arinaima rikiaanoo. Iya

tinniiyauvunu buruqa rau kiada variraivaa roosiima variaanoo. Fai gionna kiaapu voovoono Yisuu Kirisiiva inna tasipama varino fai inna tinniyaa vai buruqaivo takuasano rikioo arinaima rikiaantaravai.

¹⁵ Aanna makee Isarairaiya Musiiva tuu kuaivaa yaaruaavo buruqaivo homo iya tinniiyauvunu rummua apu kioo vainoo.

¹⁶ Fai vaidi voovoono ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara ausa hanigiano rikioo ari ausa hanigiai aataruuvoono buruqaivaa rabaraanaravai.

¹⁷ Na Udaanga Yisuu Kirisiinnara kiau kuaivo inna Mmannaivaara na kiau kuavai. Fai inna Mmannaivaivo gionna kiaapu voovaaki varioo inna utii aataruuvaa rukuasaa kino mmamma dummukiara kati yoketaama hara kioo varinaravai.

¹⁸ Ta vaa ausa hanigieera mmuakiaaya hama nnaaru buruqaivo iya tinniiyauvunu rummua apuuvaa roosiima variaunnaano. Ta pinumaivaa roosiima variaunnaano. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinnani yoketaa ari vookaraivo tiikidiri kooyaa vainoo. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Mmannaivaivo ti aakiaiyauvaki varioo ti hanigiananai ta kiisama yoketaama varida yapooma Yisuunna roosiima pinaama yoketaama variaaravai.

4

Mmataivaadiri kuu yavaiyauvaa iima kaiyauvaa

roosiikiaunnaiya ta variaunnaano

¹ Anutuuqo tiyara boo tioo kua yeena rau kioo ii kua iyauvaa kiaa mmiateera mmooriivaa ti mmi-ravai. Ivo ti mmuu mmooriivaa ta iikiaunnano hama ti pirisaikiai pikiaunnava.

² Ta hatauma iida mmamma maisaira aataru mmuakiaayauvai pikiada hama ta unnakua unnakua kiaa kiada mmooriivaa iida hama ta Anutuuqaa kuaivaa unnakua unnakuaivaa tasipama tida varida iikiaunnano. Ta kua kutaivaa nnaasu kooyaa gioonna kiaapuuya kiaa mmida Anutuuqaa avuuvau safuuma variaunnani mmuakiaa gioonna kiaapuuya ta itaama variaunnaivaa teeda ngiari yaata utiraivaki iyaara kutaavaivee kiateeraivaara ta itaama iikiaunnava.

³ Ta mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa kookieema kiada kiaa mmiaunna kuaivo kutaa tuanaa hataumaki yaitiri. Gioonna ki-aapu ikia aakiaana kuaaraiyaano nnaasu ivaara kiaanoo: Hama ta teeda rikiaunnavaivee, ki-aatirivee.

⁴ Iya yaata tinniiyauvo upisiiyauvai vaivaara iya mmayaaya yoketaivaara hama kutaavaivee kiaavai. Aa mmata aavaara dira kieeta Sataango iya iikio iya yaata tinniiyauvo upisiivai. Yisuu Kirisiinna oyai ari vookaravo vaikio ivo Anutuuqaa roosiima mmuaikaravai varivai. Inna mmayaaya yoketaivo mmeekiaivaa roosiima taivaa iya teevoora kiaa kioo Sataango iya iikio iya yaata tinniiyauvo upisiivai.

⁵ Hama ta titiiyara ngii giaa ngii miaunnano. Yisuu Kirisiiva ti Udaanga tuanaivaara ta ngii giaa ngii miaunnano. Ta Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiyaanora tida ngiita ngii mmoori va-

reera vaidiyya varida ngii giaa ngii miaunnaanoo.

⁶ Udaanga Anutuugo tunoo: Fai upisiivakidiri mmeekiaivo taanaravaivee, tuuvoono ari mmeekiaivaa ti aakiaana yapa kiaikio taivai. Yisuu Kirisiinna oori nnikiivaki mmeekiaivo too varinai ta Anutuugaa oyai ari vookaraivaa arinaima taaraivaara ivo ari mmeekiaivaa ti aakiaana yapa kiaikio taivai.

⁷ Ii aataru yoketaa ivaa ta varaunnaiya vaidiyya mmataivaadiri kuu yavaivaa iima kiaivaa roosiikiaunnaya ta variaunnaanoo. Kuu yavaivo kiisa suai nnaasu vainno taikeeraivaa roosiima ta muaraagama variaunnaanoo. Hama titi yaagueeqayaara ta mmooriivaa iikiaunnaanoo. Anutuugaa yaagueeqa ari vookaraivaura ta mmooriivaa iikiaunnaanoo. Ii aataru ivo kooyaa vakiaiveeraivaara ta vaidiyya mmataivaadiri kuu yavaivaa iima kiaivaa roosiima variaunnaanoo.

⁸ Mmuaararai aataruuyauvo makemakee tiisi nnikiai ta teedaata pikiada variaunnano hama ti yaataravai. Vo suai vo suai airi airi yaata utiraivo tiiki vaikiainnaata hama ta pinaama ivaara yaata utiraida yaagueeqama variaunnaanoo.

⁹ Ti nnammutuaiya konnai aataruuyauvaa ti iikiaavoota ti Napoova hama ti pikiaivai. Vaidiyya ti ruputuaaniaata ta hama putuaunnvai.

¹⁰ Yisuu Kirisiinna variraivo tiiki vaivaa iya kooyaa taateeraivaara vaidiyya Yisuunna ruputuduu putuneema ta variaunnani iya ti ruputuaara iira aataruuvo makemakee tiisi vaivai.

¹¹ Ta mmatayaa variaunna suaivaki ta Yisuunna mmooriivaa iikiaunnani gioonna

kiaapuuya ivaara ti ruputuaara iikiaaniaata ta mmannammanna mmooriivaa iikiaunnaano. Ivo tiiki varikiai ta variaunnaivaa ngia kooyaa taateeraivaara ta mmannammanna mmooriivaa iikiaunnaano.

¹² Ii na kiau kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Iya ti ruputuaara iikiaani ta mmooriivaa mmannammanna varada putuaara iikiaunnani ngia ivaa teeda ivaudiri tupatupaa variraivaa varada variaano.

¹³ Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Na Anutuuqaara kutaavaivee kiauvaara na kuaivaa kiauvaivee, tiivai. Nnaaruaa vaidi voovoono fafaara roo kua voovoono itaama kutaavaivee tuneema teeta Anutuuqaara kutaavaivee kiaunnaivaara ta kuaivaa kiaunnava.

¹⁴ Vaa ta rikiaunnava. Anutuuqo Yisuu Kirisi-iva putuuvakidiri tuduu diitoneema fai ta putuunnaivakidiri ivo ti tinai ta diitaaravai. Diitakio ivo tiita ngiiitama vitoo Yisuuva varii yoosinnavaki kinai ta inna tasipama variaaravai.

¹⁵ Ta ngiiyaroo tida mmuaakiaa mmooriyauvaa itaama iikiaunnano mmuaararavai tiisi nniivai. Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yokeetaama yaata utiraivaa fai vooya vooya arinaima rikiada Anutuuqaara kua yoketaivaa tikio inna nnutuuvo ngiau aapu kuanaravai. Kaayauya itaama kiaavovo kua yoketaivo pinaavai innasi vainaravai. Itaama vakiaiveeraivaara ta ngiiyaroo tida mmooriyauvaa iikiaunnaano.

Ta Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada inna yaagueeqaivaura variaunnaano

¹⁶ Ivaara ta rikiaunnano hama ti pikiaataivai. Ti nnabaiyauvo vakia roo vioo vioo yotera ngiaabai

kieera mmammaivaa varaikio rikioo ti aakiaivaki varii vaidi tuanaivo makemakee mmuakiaa suai karaasavai nnaasu varivai.

¹⁷ Aa ta makee variaunna suai aavaki kiisa kiisa mmuaaraivo fai taikaanaraivaa ta varaunnavai. Fai ta ivaa yaatarada yapooma tupatupaa yoke-taama ari vookaraama variaaravai.

¹⁸ Hama ta aa kooyaa mminnaa aayauvaara yaata utida teeda nnaasu vaida varirama kiada ta hama avu teera mminnaiyauvaara yaata utida teeda nnaasu vaida variaunnaivaara ta tupatupaa yoketaama ari vookaraama variaaravai. Avu teera mminnaa aa kooyaa vai aayauvo fai taikaanaravai. Hama avu teera mminnaiyauvo fai tupatupaa vainaravai.

5

¹ Itaama vaivaara vaa ta rikiaunnavai. Ta unnakua nnau heekeeraivaa roosiima ta mmatayaa hara kiada variaunna nnabaiyauvo vaivai. Fai iyauvo tavaratanai Anutuuqo karaasa nnabaiyauvaa nnau karaasaivaa roosiima ariinoo heeka kiayauvaki ta hara kiada variaaravai. Ii nnaba iyauvaa ta varada ngiau aapu tupatupaa variaaravaivee.

² Ti nnau ngiau aapu vaiyauvaa ti varaataikiai ta varaaraivaara yaata utida varida aavau ratada variaunnanoo.

³ Fai yapooma uyira rairaiyauvaa roosiima Anutuuqo ii nnau iyauvaa ti uyu kinai hama ti mmannasaiyauvo kuminaya variaaravai.

⁴ Aa ta ti nnabaiyauvaki variaunna suai aavaki ta pinaama yaata utida kaayau mmuaararaivaa tasipama variaunnanoo. Itaama varidaata ta

ngiau aapu varada variaara nnabaiyauvaa varaaraivaara yaata utida variaunnao. Mo hama ta titi nnaba mmatayaa variraiyauvaa pikiaaraivaara ti yoketai. Anutuugo kati ti nnaba karaasaiyauvaa uyira raira roosiima ti uyu kinai ta varada tupatupaa variaaraivaara ti yoketai.

⁵ Ta itaama variaaraivaara Anutuugoono vaa mmuaanaa ti iima kioo ti teerama kieeravai. Ta itaama yoketaama variaaraivo kutaavai vainoo kiaa kiada ivaara rikiaaraivaara Anutuugo Mmannasa Yoketaivaa ti mmiravai.

⁶ Itaama vaikiyai hama ti pikiaataikiyai ta mmanammanna yaagueeqama variaunnava. Vaa ta rikiaunnava. Ta titi nnabaiyauvaki variaunna suaivaki ta ti Udaanga Yisuu Kirisiiva variraivaa ngieerama variaunnao.

⁷ Aa suai hama ti avuuvaadiri inna teerama kiada ta kati innara yaagueeqama kutaavaivee kiaa kiada variaunnao.

⁸ Ta mmanammanna yaagueeqama variaunnaiya aa nnaba aayauvaa pikiada ti Udaanga Yisuu Kirisiinna tasipama variaaraivaara ti yoketai.

⁹ Ta aa nnaba aayauvaki variaunnanee? Vara ta iyauvaa pikiada inna tasipama variaunnanee? Ta varida mmooriivaa iikio rikioo ivo ti teeno inna yoketaakiaiveeraivaara ta iida varida variaunnao.

¹⁰ Fai Yisuu Kirisiiva kieeta varira mmaataivau varioo ti yaparainara iinai ta mmuakiaaya inna avuuvau diaaravai. Ta mmatayaa variaunna suaivaki mmoori yoketaivaata mmoori maisaivaatama iikiaunnaivaara

ivo ti yaparainai ta mmuaavai mmuaavai titi mmooriyauvaa irisaiyauvaa safuuma varaaraivaara ta inna avuuvau diaaravai. Itaama vaivaara ta mmooriivaa yaagueeqama iikio inna yoketaakiaiveeraivaara iikiaunnava.

Yisuuva putuuvaara ta Anutuuqaa seena tua-naaya variaunnao

¹¹ Ivaara ti Udaanga Anutuuqaa aatuukiaunnaivaa vaa ta rikiaunnava. Ta ivaa rikiaunnaivaara iya yoketaama variateeraivaara ta yamaa kua yamaa kua tida gionna kiaapuuya kiaa mmida variaunnao. Vaa ta variaunna aataruuvaa Anutuuqo eeyaavai kooyaa too rikiaivai. Ngiingii yaata utiraivaki ngiengieetama na yokeetaama variauvaa vaa kooyaa teeda rikiaavaivee kiauva.

¹² Ta itaa kua tida hama ta titi mannaka kiannaivaara kava ngiita ngii giaa ngii miaunnao. Hameetavee. Ngia tiyara mannaka kiaraa aataruuvo kooyaa vakiaiveeraivaara ta itaa kua kiaunnao. Vaidi vooyaano ngiari mmooriyauvaa kooyaa teeda iiraiyauvaara ngiari mannaka kiaavai. Iya aakiaiyauvaki vaira mmooriyauvaara hama iya mannaka kiaavai. Fai itaa kiaiyaano ngii tikiai rikiada ngia tiyara aikiooma sai kiateeraivaara ta itaama ngii giaa ngii miaunnao.

¹³ Iya tiyara kiaanoo: Yaata dunnayavee, kiavo iya inna aikiooma kiaavai. Ta Anutuuqaa mmooriivaa iikiaunnaivaara iya itaa kua kiavo inna aikiooma kiaavai. Iya ti kiaanoo: Yoketaama yaata utuaayavee, kiavo iya inna aikiooma ki-

aavai. Ta ngiiyaroo tida mmoori varaunnaivaara iya itaa kua kiaivo inna aikiooma kiaavai.

¹⁴ Yisuu Kirisiiva tiyara mmuduuya ruaivaara ta innara mmoori varaunnaano. Vaa ta arinaima rikiaunnayai. Mmuaa vaidivoono mmuakiaa gioonna kiaapuuyara putiravai. Putuduu ivaara mmuakiaaya teetama putiravai.

¹⁵ Ngia gioonna kiaapu vaa tupatupaa vari-raivaa varaiya sa ngiingiiyara yaata utida vari-raida ivo ngiiyara putuoo kava putuuvakidiri di-itoovaara yaata utida variatee. Ngia itaama yaata utida innara variateeraivaara ivo mmuakiaayara putiravai.

¹⁶ Ivaara aa suai aavakidiri hama ta mmatayaa diaa gioonna kiaapuya roosiima mmatayaa diaiya ngiari iikiaa aataruuyauvaa teeda iyara maisayavee tida yoketaayavee kiaaravee. Nnaaru Yisuuva mmatayaa varuu suaivaki ta inna teeda mmuaikaraama innara yaata utida itaa kua tiravai. Anna hama ta kava itaa kua kiaaravai.

¹⁷ Gioonna kiaapu voovoono vaa Yisuu Kirisiin-naki variivoono ivo vaa karaasavai varivai. Ivo tauraa varii aataruuvo taika kiaikio rikioo ivo vaa karaasavai varivai.

¹⁸ Ii aataru ivaa Anutuugoono iivai. Yisuu Kirisiiva putuuvaara hama ta mmannammanna Anutuugaa nnammutuaaya variaunnaano. Ta inna seena tuanaaya variaunnaano. Ti seenaiya homo inna nnammutuaaya variayara ta iyara mmooriivaa iikiai iyaatama inna seena tuanaaya variateera mmooriivaa Anutuugo ti mmivai.

¹⁹ Ivo Yisuu Kirisiinnaki varioo gioonna ki-aapuuya inna seena tuanaaya variateeraivaara

mmooriivaa iinno variravai. Iinno varioo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa irisaiyauvaa iya mminaraiyauvaara hama yaata utuoo variravai. Hama itaama yaata utirainno iya inna seena tuanaaya variateera mmoori aataruuvaa ti mmiravai.

²⁰ Itaama vaikiai ta aanna ngii tasipama varida Yisuu Kirisiivaano ngiiyara ti tikiai ta inna kuaivaa ngii giaa ngii miaunnao. Anutuugo ariinoo yamaa kua ngiita tinaraiivo tiikinaadiri ngiita yamaa kua tiivai. Ngia Anutuugaa nnammutuaaya variaya hanigiada inna seena tuanaaya variateeraivaara ta yamaa kua yamaa kua tida ngii giaa ngii miaunnao. Ta Yisuu Kirisiinna mmooriivaa varada inna yaata utiraivaugiataama yamaa kua yamaa kua tida ngii giaa ngii miaunnao.

²¹ Anutuugo tiyaroo tioo Yisuu Kirisiiva hama mminnamminnaa maisaatauvaa tuduu ti mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeravai. Yisuu Kirisiiva tiiki varino Anutuugo safuuma variavaa ti mminaraivaara inna tuduu ti mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeravai.

6

¹ Ta Anutuugaa mmooriivaa inna tasipama iida varida yamaa kua yamaa kua tida ngii giaa ngii mida kiaunnao: Anutuugo kati ngiiyara yoketaama yaata utiraivaa vaa ngia varaivaa pikievoora tida yoketaama haitatuuda tuqinama variatee, kiaunnao.

² Anutuugo tii kuaivaa rikiaatee. Ivo tinoo:
Na ngiiyara yoketaavee kiau suaivaki

na ngii kuaivaa rikiauvai.
 Na ngii vita yoketaivau yapau suaivaki
 na ngii tasipama variauvaivee.

Anutuuqo itaa kua tiivai. Rikiaatee. Anutu-
 uqo tiyara yoketaavee tii suaivo aanna ii sui
 ivovee. Ivo iya vita yoketaivau yapaanara tii
 suaivo aanna ii sui ivovee.

³ Ta Anutuuqaa mmoori iikiaunna aavaara sa
 vaidi voovono too kiaivee: Maisa mmoorivaivee,
 kiaivee. Ta hama ivaudiri vaidi voovono haruru-
 aiveera mmoorivai iikiaunnao.

⁴ Hamavee. Ta Anutuuqaa mmooriivaa varada
 inna mmoori vareera vaidi tuanaaya variaun-
 naivaa kooyaa gioonna kiaapuuya vitaakiaun-
 navai. Ta mmoori varada variaunnano ari
 vookara ari vookarai mmoori mmuaararaiyauvo
 tiisi nnikiai ta hama iyauvaara yaata utiraida
 rikiadaata mmannammanna yaagueeqararama
 iida variaunnano. Mmamma mmuaararaivoota
 maisa mmooriivootama tiisi nnikiai ta hama
 iyauvaara yaata utiraida rikiadaata mmannam-
 manna yaagueeqama variaunnano.

⁵ Iya ti ripiida oovi nnauvaki ti yapada tiisi
 nnida ti ututuuma kiada ti koonnakaannama ki-
 ada ti ruputiravai. Ti ruputida kaayau mmoori
 hama ta yopeema iikiaaraiyauvaa ti mmuduu
 hama ta vuru vaidi hama ta yeenna nneeravai.

⁶ Iya ti itauduaata ta mmannammanna yoketa
 yoketau mmoori aataruuyauvaa iida varida ta
 arinaima teeda rikiaanna tinniiivaa varada hama
 ta makee tuduu ti nnannatooduu ta tirooma
 yoketaama varida gioonna kiaapuuya tasipama
 mmoori aataruuyauvaa ta iida variravai. Ta
 itaama varida ta Anutuuqaa mmoori vareera

vaidi tuanaaya variaunnaivaa ta gioonna kiaapuuya vitairavai. Mmannasa Yoketaivoono ti tasipooduu ta itaama iya vitaida ta kutaa tuanaa iyara mmuduuya rida iya vitairavai.

⁷ Ta kua kutaivaa tida iya vitaakiaannaduu Anutuugaa yaagueeqaivo ti tasipooduu ta mmoori varada iya vitairavai. Anutuugo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa vaa ruga kiaikiai ta safuuma variaunnaivaara rapira vaidiivo suru okoovaa hiri apu kioo vairaivaa roosiima ta dida vakiaunnaano.

⁸ Gioonna kiaapu vooyaano ti mannaka kiaanani vooyaano tiyara maisayavee kiaavai. Vooyaano tiyara mmoori koonnama iikiaayavee kiaanani vooyaano tiyara kiaanoo: Mmoori yokeetaama iikiaayavee, kiaavai. Vooyaano tiyara yaata utida kiaanoo: Unnakua kiasa kiada kiasayavee, kiasa kiada hama tiyara yoketaakiaani-aata ta kua kutaivaa kiaunnavai.

⁹ Mmuakiasa gioonna kiaapuuya vaa ti teeda rikiaiyaata vooyaano kiaanoo: Hama ta teeda rikiaunnavaivee, kiaavai. Vooyaano maisa mmooriivaa ti mmuduu ta putidada rikiaadaata variaannaiya mo aanna ti taatee. Ta homo variaunnaano. Vooyaano ti rupertuaani hama ta putuaunnavai.

¹⁰ Ta ausa mmuaararavaa tasipama variadaataida mmannammanna sirigakiaunnaano. Ta hama mminnaatai vaidiyaano varida Anutuugaa mmayaaya yoketaivaa kaayau gioonna kiaapuuya kiasa mmiaunnani rikiaada yoketaama variaano. Ta mmanna haipu vaidiya hama ti mminnaataiyaanooda mmuakiasa

mminnaa tuanaiyauvo ngiau aapu vaiyauvaa varaunnaano. Ta itaama varida Anutuuqaa mmoori vareera vaidi tuanaaya variaunnaivaa kooyaa gioonna kiaapuuya vitaakiaunnaano.

¹¹ Ni seena tuanaa Koridii variaiyaso, ta tiiki vai kuaiyauvaa safuuma kooyaa ngii kiaa kookieema kiada ti ausa mmuduuya eeyaavai ngii mmiaunnava.

¹² Ta ti ausa mmuduuya mmira aataruuvaa hama puaisa utiraida ta ngii mmiaunnava. Mo ngieenoo ngiingii ausa mmuduuya mmira aataruuvaa puaisa utida hama ti mmiaavai.

¹³ Ngia ni uru nnaakaraya roosiima variaivaara na ataa kua ngii giaa ngii minaravai. Ta ngi-iiyara iikiaunnaneema ngieeta itaama ngiingii ausa mmuduuya eeyaavai ti mmiatee.

Hama ausa hanigieeraiya sa iya tasipama mmoori varaatee

¹⁴ Sa vaa ausa hanigieeraiya hama ausa hanigieeraiya tasipama mmooriivaara kua yeena rau kiada mmuaakaraama varaatee. Dataama kioo safuuraivoota tomedairavootama mmuaavau nuunainno vainarannee? Hama yopeemavee. Dataama kioo mmeekiaivoota upsiivootama mmuaavau nuunainno vainarannee? Hama yopeemavee.

¹⁵ Dataama kioo Yisuu Kirisiivaata Sataangootama mmuaa tinnivai varaarannee? Hama yopeemavee. Dataama kioo vaa ausa hanigieeraivoota hama ausa hanigieeraivootama mmuaa ausa mmuaa tinnivai varaarannee? Hama yopeemavee.

16 Dataama kioo Anutuugaa nnau pinaivo unnakua anutuuyauvaa tasipama mmuaavau vainarannee? Hama yopeemavee. Hama ngia rikiaannee? Ti aakiaiyauvo Anutuugo tupatupaa variraivaa nnau yoketaayauvaivee. Ivaara Anutuugo ataa kua tunoo:

Na iya aakiaana hara kiee variee
iya tasipama nuainaravee.

Na iya Anutuugo varinai
iya ni gioonna kiaapuya variaaravee.

17 Anutuugo itaa kua kiaa kioo vo kuavai ataa kua tunoo:

Hama ausa hanigieeraiya ngia iya pikiada
ari voovau variatee.

Iya iira aataru mmoori mminnaiyauvaa
na ooqoo tiraiyauvaa
sa iya tasipama iikiatee.

Ngia itaama iikiai na ngii vitaanaravai.

18 Fai na ngii Gioova varinai
ngia ni naunna mmaapuya variaaravee.
Neenoo mmuakiaa mminnaiyauvaa
yaataree diraivoono itaa kua kiaunoo.

Anutuugoono itaa kua tiravai.

7

¹ Ni seena na ngiiyara mmuduuya ruauyaso, ii kua kiaa teerama kioo kua iyauvo tiyara ti-ivaaraida nnikiai ta mmuakiaa mminnamminnaa maisaiyauvo ti mmammayaa vaiyauvaata ti aakiaana vaiyauvaatama ooqoo tida pikiaaravee. Nnikiai Anutuugaa kuaivaa rikiada inna mmemmaana vida yoketaama ari vookaraama varira

aataruuvaa iida varida yaagueeqa gioonna ki-aapu tuanaaya variaaravee.

Pauruusaa ausaivo kaayauma yoketairavai

² Tiiyara mmuduuya ruatee. Hama ta vaidi voovaara koonnama iikiaunnvai. Hama ta voovai maisa aataruuvaa iikiaunnano ivo koonnama varivai. Hama ta voovai unnakua unnakua kiaa kiada inna mminnaiyauvaa varaunnvai.

³ Hama na kumina kuaivaa ngiiki yapaanaraivaara itaa kua kiaunoo. Ta ngiiyara pinaama mmuduuya ruaunnaanoo. Vaa na tauraa ngii giaa ngii miauvai. Ta ngiiyara pinaama mmuduuya ruaunnaivaara ngia putikiai teetama ngii tasipama putuaaravai. Ngia varikiai teetama ngii tasipama variaaravai.

⁴ Na ngiiyara yaagueeqama yoketaayavee kiaunoo. Ngia yoketaama iikiaivaara na pinaama ngiiyara mannaka kiaunoo. Pinaa mmuaararavai tiiki vaikiainnaata hama na ivaara yaata utiraina ni ausaivo pinaama ari vookaraama yoketaikiai na ngiiyara pinaama kiee sirigakiaunoo.

⁵ Ta numa mmata Maketoniaa ivau varida hama vari hokobairama kiada varida rikiaannaduu airi airi tomeda iira aataruuyauvo ti suvuai kiooduu gioonna kiaapuuya tiita buaaru tuduu ti mmooriiyauvaara ti ausaiyauvo ti mmuaarareeravai.

⁶ Ti mmuaararooduu too Anutuugo ausa mmuaarareeraiya tasipoo ausa nuufaivaa iya mmiraivoono ti tasipoo tiyara boo tiio ti seena ngiaammuaui voovai Titiinna titooduu tiisi nniravai.

⁷ Hama ivo numa ti tasipama varuuvaara nnaasu ti yoketairavai. Ngia inna tasipama varuu mmayaaya yoketaivaa ti kiaa ti mmuuvaaraatama ti yoketairavai. Ngia ni taaraivaara pinaama ratada varuu mmayaayaivaa ti kiaa ti mmioo ngia koonnama variaivaara pinaa ausa mmuaarareera mmayaayaivaatama ti kiaa ti mmioo ngia niyara mmuduuya rida niyara vaitutuura kuaivaa tuu mmayaayaivaatama ti kiaa ti mmiravai. Ivaara na rikiaaduu pinaama ni yoketairavai.

⁸ Na yanaivaa fafaarama ngii miaaduu ngia jaarida rikiooduu ngii ausaiyauvo mmuaararoovo inna aikioovai. Hama na itaama fafaara rauvaara ni ausaivo mmuaarareeravai. Kiisama ngii ausaiyauvo mmuaararoovaara na rikiaaduu ni ausaivo kiisama mmuaararama kioo pikieeravai.

⁹ Aanna makee ni ausaivo yoketainoo. Na yanaa yaagueeqaivaa fafaara raaduu ngia jaarida rikiooduu ngii ausaiyauvo mmuaararoovaara hama ni yoketainoo. Ngia ngii ausaiyauvo mmuaararoovaara hanigiada yoketaama varuuvaara ni yoketainoo. Hama teenoo maisama ngii iiravai. Ngia hanigiada yoketaama variateeraivaara Anutuuqo uuduu mmuaararoovo ngiisi vairavai.

¹⁰ Fai Anutuuqoono ausa mmuaararaivaa gioonna kiaapu voovai mmioo too hanigiano Anutuuqo inna vitoo aataru yoketaivau yapa kino inna yoketainaravai. Hama ivo kava ausa mmuaararaivaara yaata utinaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono mmatayaa diaa mminnaivaara

ausa mmuaararaivaa varoonnonno hama hanigieerainno putuoo ikia aakiaana tupatupaa varinaravai.

¹¹ Ngii mmuaararoovaara Anutuuoqo uudu rikiada ngia arinaima rikiada kava yaagueeqararama kiada inna mmooriivaa iiravai. Itaida varida kuminayaa kua ngiiki vauvaa ngia kooyaa ngii seenaiya vitairavai. Vaa na rikiauvai. Mmuaararoovo ngiisi vauduu Anutuuoqaa nnutuuvo aduoo vauvaara ngii nnannateeravai. Mmuaararoovo ngiisi vauduu irisai maisaivo vauvaara ngia nnikiarairavai. Ngia tunoo: Niinoo ti toonnaata sa teeraa roosiima ti taanarainnoo, kiaa kiada niyara yoketairavai. Ngia pinaama Anutuuoqaa mmuduuya riravai. Ngia makee tuduu vaidi tomeda uuvaa ari irisaijaa mmiravai. Tomedaivo ngiiki vauvaa ngia kua tida safu saafuuma kioodoo rikioo hama kava ngiiki kuaivo vairavai.

¹² Ivaara na tauraa raa yanaivaa hama na tomeda uu vaidiivaani nnaasu reeravai. Hama na ivo inna tomeda uu vaidiivaaniaatama reeravai. Hameetavee. Ngia Anutuuoqaa avuuvau tiyara mmuduuya ruaivo kooyaa vainai taateeraivaara na mmuakiaaya ngiini reeravai.

¹³ Ngia itaama varuuvaara ta rikiaannaduu ti yoketairavai.

Hama ta ivaara nnaasu ti yoketairavai. Ngia mmuakiaaya Titiinna tuqinnooduu rikioo inna ausaivo yoketauduu rikioo ivo numa ti kiaa ti mmudu teeta rikiaannaduu ti yoketairavai.

¹⁴ Vaa na tauraa ngiyyara mannaka kiaa kiese inna kiaa mmiravai. Kiaa mmiaivaa ivo tooduu

kaanaivo kutaa vauvaara hama ni mmamma maisairavai. Ta mmuakiaa suaiyauvaki ngiiita kua kutaiyauvaa tiravai. Ta mmuaikaraama Titiinnaata ngiiyara mannaka kiaanna kuaivo kutaa kuavai.

¹⁵ Ivo ngiisi vuu suaivaki ngia mmuakiaaya makee tuduu inna kuaivaa rikiada innara aatuuda biribiriida innara tuqinnoovaara ivo ivaara yaata utuoo ngiiyara mmuduuya ruuvo vakia roo ngioo aanna makee pinaavai vainoo.

¹⁶ Na yaagueeqama ngiiyara kiaunoo: Fai ngia aikiooma mmuakiaa aataruvai iikiaaravaivee, kias kiee na ivaara sirigakiaunoo.

8

Ausa hanigieeraiyaano sikauyauvaa kati vakiaa mmiaavai

¹ Ni seenayaso, Maketoniaa vau yoosinnaiyauvaki vaa ausa hanigieeraiya nuuna variraiyauvaki Anutuuoqo kati iyara yoketaama yaata utuuvaara ta ngii giaa ngii mikiai rikiaatee.

² Mmuaararoo ari vookarauyauvo iyasi ngioo iya iinno toduaata iya mmannammanna sirigama rada nnududuu pinaavai vauvaara kaayau sikauyauvaa Anutuuoqaa mmooriivaara kati mmiravai. Iya hama mminnaatauya itaama kaayau sikauyauvaa Anutuuoqaa mmooriivaara kati mmiravai.

³ Na rikieena na ngii giaa ngii miaunoo. Iyasi vau sikauyauvaa aikiooma kati mmiaaree kias kiada aikiooma kati iya mmi kiada kava vo sikauyauvaatama kati mmiravai. Ngiarinaidiri ngiari yaata utiraivaugiataama

⁴ yaagueeqama ti yaparaida tunoo: Tikiai Yutayaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyani yapeera sikauyauvaki teeta yapaarannee? tuduu rikiada ee-oo tuduu yapeeravai.

⁵ Ta yaata utida kiaannanoo: Iya hama yopeema yapaaravaivee, kiaa ta yaata utuaannaivau vauduu rikioo hayuuma itaama mmuuvaara ti yoketainoo. Iya tauraa ngiari mmamma mmuyai mmuakiaavai Udaanga Yisuu Kirisiinna mmi kiada nnaagiai Anutuuoqo yaata utuuvaugiataama tiita ngiari mmamma mmuyai mmuakiaavai ti mmiravai.

⁶ Titiiva ii mmoori ivaa ngii tasipama toosa hara uuvaa ta yaagueeqama kiaa mmida kiaannanoo: Iyasi viece mmannammanna iya tasipama yaagueeqama varinai fai iya Yutayaiyara yokeetaama yaata utida kati iyani vakiaa sikauyauvaa yapakio vioo taikaanaravaivee, tiravai.

⁷ Vaa ngia mmuakiaa aataruvai taa taika kiaavai. Ngia Anutuuoqara kutaavaivee kiaavo ngii kua tiraivootama ngii yaata vuatinniiyauvootama Anutuuoqaa mmooriivaa ngii varaataikiai ngia yaagueeqama ivaara iikiaivootama tiyara mmuduuya riraivootama vaikiai vaa ngia taa taika kiaavai. Ngia iyauvaa taa taika kiaaneema ngia kati yoketaama yaata utida kati sikau mmira aataruuvaatama yaagueeqama iikiaaraivo inna yoketaavai.

⁸ Hama na ivaara yaagueeqama ngii tinai iikiatera itaa kua kiaunoo. Ausa hanigieera vooya ii mmoori ivaara iya yoketaikiai rikiada iikiaavai. Ivaara na ngii giaa ngii minai rikiada ngii iikiatainai iikio rikioo ngiitama ngii mmuduuya ri-

raivo kooyaa vainai ta taaraivaara na ngii giaa ngii miaunoo.

⁹ Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiiyara kati yoketaama yaata utiraivo vaivaa vaa ngia teeda rikiaavai. Ivo ari vookaraama yoketaa tuanaama variivoono ngiiyaroo tiao ivo tuoo kumina mmanna vaidivai mmata aavau variravai. Ngia ari vookaraama yoketaama variateeraivaara ivo kumina mmanna vaidivai mmata aavau variravai.

¹⁰ Ii kua ivaara na neneenoo yaata utuee ataa kua ngii giaa ngii minaravee. Ii tauraa taikoo nu-anu ivaki ngia toosa hara uu mmooriivaa aanna iima taika kiaatee. Ngiengieenoo tauraa ngii au-saiyauvo diitooduu sikauyauvaa tauraa kati mmiravai.

¹¹ Inna aikioovai. Mmidada taika kiaatee. Toosa hara ngii iikiataikiai yaagueeqama iiki-aivaa mmannammanna iida taika kiaatee. Ngiiisi vai sikauyauvakidiri aikiooma iikiatee.

¹² Fai sikauyauvaa kati ngii miataino Anu-tuuqo ngiiisi vai sikauyauvaa too ngia miaa sikauyauvaatama too inna aikioovaivee tinara-vai. Hama ngiiisi sikauyauvo vaiyauvaa vaa Anu-tuuqo taivai. Hama ivo ivaara yaata utuoo vo kuannaa kua tiivai.

¹³ Ngia pinaa mmooriivaa iida sikauyauvaa varada kati Yutayaiyani yapa kikiyai iya iyauvaa varada kati variateeraivaara hama na ivaara ki-aunoo.

¹⁴ Aa suai aavaki kaayau sikauyauvo ngiiisi vaiyauvakidiri iya mmida ngieeta iyaatama mmuaakaraama variateeraivaara na kiaunoo. Kaayau sikauyauvo ngiiisi vaiyauvakidiri

hama sikaunnaata kiaa gioonna kiaapuuya mmiaaraivo inna yoketaavai. Itaama vaino fai yapooma hama sikauyauvo ngiisi vainai rikiada kaayau sikauyauvo iyasi vaiyauvakidiri fai iya irisai kati ngii miaaravai. Iyaata ngieetama itaama iida fai mmuaakaraama variaaravai.

¹⁵ Ivaara Anutuuga kua fafaaraivo vainno tinoo:

Gioonna kiaapu voovono
yeennaivaa nnutuuvo menaivaa
kaayauma porooma roo yapooduu
hama innasi kaayauma suvuairama kioo
aikiooma vairavai.

Gioonna kiaapu voovono
kiisama porooma roo yapooduu
aikiooma innasiaata vairavaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

Titiivaata ari seenaivaitanaatama Koridii viravai

¹⁶ Anutuuga tikio rikioo Titiiva ti roosiima ngii tasipama mmooriivaa inna iikiataivaara ta Anutuugaata kua yoketaivaa kiaunnaano.

¹⁷ Ngiisi vida sikauyauvaa varaateera mmooriivaa ta inna yaparakiannano rikioo inna aikioovaivee kiaa kioo ivo kava ariinoo ari yaata vuatinniivaudiri yaata utikio ngiisi kuataikio rikioo ngiisi kuanara iivai.

¹⁸ Vaa ausa hanigioo vaidi voovono Anutuugaara nuunaira nnau mmuakiaayauvaki nuainno varioo Yisuunna mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuauduu inna nnutuuvo ngiau aapu vairavai. Ii vaidi ivo Titiinna tasipama vioo mmoori varaiveeraivaara ta inna titada variaunnaano.

19 Mmuduuya rida kati sikau mmiateera mmooriivaa ii vaidi ivo ti tasipama nuainno iikiaiveeraivaara gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya inna mmataama kieeravai. Ta ii mmoori ivaa yaagueeqama ti iikiataivaara gioonna kiaapuuya kooyaa teekio ti Udaanga Anutuugaa nnutuuvo ngiau aapu vakiaiveeraivaara ta iikiaara iikiaunnao.

20 Kati mmira sikau kaayau vaiyauvaa ta varada koonnama yapakiai rikiada gioonna kiaapuuya ivaara nunuraanurai tivoora kiasa ta ii aataru ivaara tuqinnama haitatuukiaunnao.

21 Hama ta Udaanga Anutuugaa avuuvau nnaasu safuuma sikaura haitatuura aataruuvaa iikiaunnao. Anutuugaa avuuvaunnaata gioonna kiaapuuya avuuyauvunuaatama ta safuuma sikaura haitatuura aataruuvaa ti iikiataino.

22 Ivaara ta vaa ausa hanigieera vaidi voovaata vaidiivaitana tasipama mmoori varaiveeraivaara inna kuaneera tida variaunnao. Vaa ta airineetu inna iida taaree kiasa rikiaunnano ivo kuta tuanaa vo mmoori vo mmooriivaa varaanaraivaara yaagueeqama iivai. Anna makee ivo ngiiyara yaata utuoo tinoo: Fai iya iikiaravaivee, kiasa kioo yaagueeqama ngiisi kuanaivaara iinno varino.

23 Titiinnara yaata utuatee. Ni vuai ni mmuaa mmoori vareeraivo ngiiyara ni tasipama mmoori varaivai. Mo inna tasipama kuaraivaitanaara yaata utuatee. Ivaitana vaa ausa hanigieeraiya nuuna variraiyauvaki mmoori vara rada nooki-aavo Yisuu Kirisiinna nnutuuvo vaa ngiau aapu vaivai.

²⁴ Itaama vainai idaara mmuduuya ruatee. Vaa ausa hanigieeraiya nuuna mmuakiaayauvaki variraiya ngia Titiivainnara itaama mmuduuya ruua kuaivaa kooyaa rikiaateeraivaara idaara mmuduuya ruatee. Fai ngia itaama iikio ta ngiiyara mannaka kiaunnaivo kooyaa vainai rikiaaravai.

9

Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara kati mmira mmooriivaa iikiatee

¹ Vooyaano Anutuuqaa gioonna kiaapu Yerusa-reema variyaiyani sikauyauvaa kati yapaiyauvaara vaa ngia rikiaavai. Mo hama na kava ivaara fafaara ree ngii giaa ngii minaravee. Vaa ngia rikiaavai.

² Ngieetama yapaaree kiaa iikiaivaa vaa na rikiaunoo. Vaa na Maketoniaa variaa gioonna kiaapuuyaata ngiiyara mannaka kiau kuaivaa ataa kua kiaunoo: Vaa ausa hanigieeraiya mmata Akaiyaivaki variyaiya sikau yapaaraivaara vaa ii vo nuanu taikoo ivaki mmuaanaa teerama kieeravaivee. Vaa na ngiiyara mannaka kiau kuaivaa itaa kua kiaunoo. Ngii yapaataikiai ngia yapaara iikiaani vo yoosinna vo yoosinna variaa kaayau vooyaano ii kua ivaa rikiada iyaatama iya ausaiyauvo diitaikiai rikiada yapaara iikiaavai.

³ Ta ngiiyara mannaka kiaunnaivo sa kuminayaa vakiaiveeraivaara aanna ti seena vaidi taaravoomada ngiiisi kuateera na tiee variaunoo. Na kiaanoo: Vaa iya mmuaanaa teerama kieeravaivee, kiaa kuaivo kaanaivo vakiaiveeraivaara

na vaidi taaravoomada ngiisi kuateera tiee vari-aunoo.

⁴ Fai Maketoniaa gioonna kiaapu vooyaano ti tasipama ngiisi vida teekiai hama ngia teerairama kikio ti mmamma maisainarainnoo. Vaa ta ngiyyara kiaannanoo: Vaa mmuaanaa teerama kieeravaivee, kiaanna kuaivo hama kaanaivo vaino ti mmamma maisainarainnoo. Ngiitama ngii mmamma maisainarainnoo.

⁵ Taaravooma ido tauraannaadee kuaa ivaara inna na yaata utuauko yoketaavai. Na tauraa ni seena taaravooma idaa yaagueeqama kiese titanai iyannaadee ngiisi vida ngia kua kiaa teerama kiada kati mmira sikauyauvaa nuunama teerama yapaaraivaara kuaaravai. Iya itaama vida teerama yapa kikiai na ngiisi vino fai aikiooma vainaravai. Fai aikiooma vainai tee na tinara: Ngiari yaata tinniyaadiri kati yapaavaivee. Hama iya yapaataikiainnaata vooyaano iya vuavikiaani teeda yapaavaivee, tinaravai.

⁶ Sa aa kua aavaara taunnu kiaatee. Arinaima rikiaatee. Gioonna kiaapu voovoono yeenna huuva kiisavai utiivo fai kaanaivaa kiisavai varaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono yeenna huuva kaayauma utiivo fai kaanaivaa kaayauma varaanaravai.

⁷ Itaama vainai rikiada ngiingii yaata utuaiyauvunugiataama ngia mmuaavai mmuaavai Anutu-uqaa kati sikauyauvaa mmiatee. Hama ngii miatainainnaata mmiaarainnoo. Vaidiyyaano ngii vuavi tida mmiateera ngii tikiai rikiada ngia ausa mmuaarareera tasipama mmiaarainnoo. Ngiengieenoo yaata utida ngii ausa vuatinniiyauvo

yoketainai rikiada kati mmiatee. Ngia itaama iikio rikioo Anutuugo ngiiyara mmuduuya ruoo fai yoketainaravai.

⁸ Anutuugo ngii variraiyauvaara aikiooma ngiiyara kati yaata utuoo ngiiyara yoketainai rikiada ngia aikiooma variaaravai. Yoketaama varikio ngii variraiyauvaara mminnaiyauvaa aikiooma ngii mioo oro hayuuma vooyauvaatama ngii minai varakio aikiooma ngiiisi vainai fai ngii seenaiya tasipama vo mmoori vo mmooriivaa varaaree kiaa kiada teekio ngia ii mmoori ivaa iikiaara mminnaiyauvo aikiooma ngiiisi vainaravai. Ngia itaama variateeraivaara Anutuugo aikiooma ngii minaravai.

⁹ Ivaara Anutuugaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Ivonoo hama mminnaatakiaiya

mminnaiyauvaa kati mmiivai.

Ari koovayakieema kati mmira aataruuvo

tupatupaa innaki vaivaivee.

Kua fafaaraivonoo itaa kua tiivai.

¹⁰ Anutuugo vaidi yeenna hau utiraiya yeenna hauyauvaa iya mmioo nneera yeennaiyauvaatama iya mmiivoono kati mmira aataruuvo yeenna hauyauvaa roosiima ngii mikiai hau utikio uruoo ngioo vioo pinaa kioo iiraivo ngia kati mmira aataruuvaa roosiima vainaravai. Fai ngia itaama iikio kati mmira mminnaiyauvo ngiiisi vainaravai.

¹¹ Anutuugo ngii tasipama varinanai ngia yoke-taama varidada teekio ngii seenaiya kati mmira aataruuvo kooyaa vainai teeda kati iya mmi-aaraivaara ngia sikauyauvaa ti mmikiai ta iya

mmikiai rikiada iya pinaama Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaaravai.

¹² Ngii seena ausa hanigieeraiya hama mminnaataiya ngia itaama kati mmira aataruuvaa kaanaivo hama iyasi nnaasu vaivai. Kaayau gionna kiaapuuya mmannammanna ivaara Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaivootama vaivai.

¹³ Fai ngia itaama kati mmiaivaara gionna kiaapu kaayauya ngiiyara kiaara: Vaa Anutuuqaara kutaavaivee kiaavaivee, kiaaravai. Ngia ngiingii avaiyauvakidiri ta Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa iikiaunnavaivee kiaivaa kaanaivo vaivaara iya Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaaravai. Ngia kaayau sikauyauvaa iyaata gionna kiaapu voonaa mmuakiaayaatama kati mmiaivaara iya Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaaravai.

¹⁴ Itaama vainai pinaama Anutuuqo kati ngiiyara yoketaama yaata utiivaara iya ngiiyara yaaku varada varida ngiiyara pinaama mmuduuya ruaravai.

¹⁵ Anutuuqo ari Mmaapuuvaa kati ti mmuuvaaara nnikiai ta innaata kua tida kua yoketaivaa kiaaravee. Ivo itaama kati ti mmuuvo ari vookaravai vaivaara hama yopeema ta ivaara kua kiaaravee.

10

Pauruuso ari mmooriivaara kooyaa tiravai

¹ Na Pauruuso neenoo yamaa kua yamaa kua tiee ataa kua ngii giaa ngii minaravee. Vooyaano niiyara tunoo: Ivo ti tasipama varuu suaivaki pata

kua tiao boo ikiee tira vaidivai variravaivee, tiravai. Vooyaano niyara tunoo: Ivo ngieera voopi varuu suaivaki yaagueueqa kua tiao avaikaraira vaidivai variravaivee, tiravai. Iya itaa kua tuu vaidiiivo neenoo Yisuu Kirisiiva nuufa vaidivai tirooma aduoo varuneema na yamaa kua yamaa kua tiee ataa kua ngii giaa ngii minaravee.

² Ngia ee-oo tikiai na ngiisi viee fai hama na kua yaagueueqaivaa ngii tinaravai. Gioonna kiaapu vooya tiyara kiaanoo: Mmatayaa diaa vaidiyaano mmatayaa diaa aataruuvaa mmoori iikiaanoo, kiaiya na aikiooma kua yaagueueqaivaa iya tinaravai.

³ Inna aikioo ta mmatayaa diaiia varidaata hama ta mmatayaa diaa yaata utiraivaugiataama yaata utida yaagueueqama mmoori varaunnavai.

⁴ Vaidi mmatayaa diaiia rapuaara iida varida ngiari suru veeva tipaa ganifaiyauvaa varada vida yoosinna yaagueueqama diraiyaata rapidada iya yaatara kiaavai. Ivaa roosiima ta Anutu-uqaa mmooriivaa yaagueueqama iida varida hama ta mmatayaa diaa suru veeva tipaa ganifaiyauvaadiri iikiaunnavai. Ta Anutu-uqaa yaagueueqa ari vookaraivaadiri iikiaunnavai. Ta iyaadiri iida maisa aataruuyauvo yaagueueqama diiyauvaa fai ta yaatara kikio taikaanaravai.

⁵ Unnakua unnakua kua kiada kooyaa ngiari kua mmi ngiari kua mmiira aataruuyauvaa ta yaatara kikio taikaanaravai. Gioonna kiaapuuya Anutu-uqaa arinaima rikiaa aataruuvaa vooyaano ngiariiya mannaka tida ivaa ataa rira aataruuvaa ta aikiooma ooqoo tikio taikaanaravai. Mmuakiaa yaata utiraiyauvaa ta adida piki-

ada Yisuu Kirisiinna aataruuvaara nnaasu yaata utida iikiaunnava.

⁶ Na kiau kuaivaa ngia arinaima rikiada ngii iikiatana iima taika kiki ai ngiikiidiri vooya ni kuaivaa rikiadaata yaataraiya ta irisai maisaivaa iya mmiaaraivaara teerakiaunnao.

⁷ Ngia mmaanai kooyaa ngii avuuyauvunu vaiyauvaa nnaasu taavaivee. Ngiikiidiri vaidi voovono ariiyara yaata utuoo tinoo: Na Yisuu Kirisiinna vaidivai variaunoo, tiinnee? Itaama yaata utii vaidiivo kava ariiyara tuqinnama yaata utuoo rikiaivee. Hama ivo nnaasu Yisuu Kirisiinna vaidivai varivai. Teetaatama Yisuu Kirisiinna vaidiya variaunnao.

⁸ Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ari mmooriivaara yaata utuoo nnutu varada iira yaagueeqaivaa ti mmiravai. Ngia innara iidada koovayaida variateeraivaara ti mmiravai. Hama ta ngiyyara ooqoo tikiai ngia maisama variateeraivaara ti mmiravai. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva yaagueeqaivaa itaama ti mmiivaara na pinaama titiyyara mannaka kiauvaara hama na ni mmamma maisainoo.

⁹ Na yanaiyauvaa ngiini fafaarakiaaduu vuuyauvaa hama ngia iyauvaa yaarida aatuukiateeraivaara na fafaarairavai.

¹⁰ Gioonna kiaapu voovono fai tinara: Pau ruuso yanaiyauvaa fafaaraikio tiisi nniyauvo avaikarai kuayauvai tiisi nniivai. Ivo numa ti tasipama varikiai rikiada ta taunnano muaraagai vaidivai varikio inna kuaivo mmanna kuavaivee, tinaravai.

¹¹ Fai itaa kua tinara vaidiivo arinaima rikiaivee. Ta ngieeradiri varida yanaiyauvaa fafaarakiaunnano kuaiyauvootama ta

ngii tasipama varida iikiaarayauvootama mmuaakaraivai vaivai. Hama ari vookaraivai vaivai.

¹² Gioonna kiaapu vooya itaama ngiariiyara ta yoketaayavee kīaa kiada ngiari nnutuuyauvaa ngiau yapaaneema ta iya roosiima titiiyara yaata utida variaunnannee? Ai mo hama iya ti roosiima mmuaakaraama variaavai. Iya ngiari variraivau-giataama varida ivaa teeda kīaanoo: Ta aikiooma variaunnaano, kīaiya hama tinni ruaaya iya kumimaka tuanaaya variaavai.

¹³ Hama mo ta titiiyara mannaka kiaunnaivo fai yaatarama vainaravai. Anutuuoqo ni mmoori varaateera ti mmataama kioo tuu mmooriivaa ta varada ivaara nnaasu fai ta titiiyara mannaka kīaaravai. Ii mmoori ivaa ta iikiaannaivo vaa ngiisiaatama viravai.

¹⁴ Ta ngiisi kuaanna suaivaki Anutuuoqo ti-yiara atau yapa kioovaa hama ta hederaida vida titiiyara mannaka tiravai. Ta Anutuuoqo ti mmataama kioovaki tosa hara ngiisi vida Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii miravai.

¹⁵ Anutuuoqo tiyara atau yapa kioovaa hama ta vida hederaida ivaki vau mmooriyauvaa vooya uuyauvaara ta titiiyara mannaka kiaunnava. Hameetavee. Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kīaivo vakia roo vioo vioo pinaavai vakiaiveera ta faannaida varida ngiyyara mmoori varaunnava. Anutuuoqo atau yapa kioovaa aakiaivaki ta mmoori varaunnaivo vakia roo vioo vioo pinaavai vainai

¹⁶ ta ngii pikiada vo mmata vo mmata variayasi vida mmayaaya yoketaivaa iya kīaa mmiaaravai.

Ta itaama iida ari vo vaidi voovoono tauraa vaa mmoori iivaki hama ta ivaki vida mmoori varada ivo vaa ii mmooriivaara titiyyara mannaka kiaaravai.

¹⁷ Ivaara Anutuugaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono ariyyara mannaka tinaree kiaa sa ariyyara mannaka kiaivee. Udaanga Anutuugaara nnaasu mannaka kiaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

¹⁸ Udaanga Anutuugo vaidi voovaara inna aikiooma vari vaidivaivee tiivo inna Anutuugaa avuuvau yoketaa vaidivai varivai. Vaidi voovoono arinaidiri ariyyara na yoketaa vaidivaivee tiivo Anutuugaa avuuvau hama yoketaivai varivai.

11

Pauruuso unnakua aposorooya yaatareeravai

¹ Na kiisama yaata duunaano kua tirayaama tinai rikiada sa ni reeroo reemmoo tiraida teeda rikiadaata tirooma variatee. Tirooma varida ni kuaivaa rikiaatee.

² Anutuugo ngii haitatuuma too kaayauma ngiiyyara yoketairavaa roosiima na ngii haitatuuma tee kaayauma ngiiyyara yoketaaki-aunoo. Kiaatanna yoketaa tuanaa hama sabi nuairavaa vaidiyya ngiaammuuau yoketaa voovai mmiaaraivaara kua kiaa teerama kieeraivaa roosiima na ngiiyyara kua kiaa teerama kiee Yisuu Kirisiinna mmuaa tuanaivaa ngii mmataama kieeravai.

³ Na pinaama yaata utuaunoo. Yapaivo Evaanna iinno taanaree kiaa unnakua kiaa uuvaa roosiima vaidi vooya ngii unnakua

kiaa ngii iida taaree kiaa tikiai ngia safuuma varida Yisuu Kirisiinnara yoketaama yaata utiraivaa pikieevooraivaara na yaata utuauko ni mmuaararainoo.

⁴ Ta Yisuu Kirisiinnara kua kutaivaa ngii giaa ngii miaannaivaa roosiima ari vo vaidi voovoono Yisuunnayaadiri mmataama kioo unnakua vooyauvai ngii giaa ngii muduu rikiada ngia makee tuduu ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida inna kuaivaara kutaavaivee tiravai. Ta Mmannasa Yoketaivaaraata Yisuunna mmayaaya yoketaivaaraatama ngii giaa ngii miaanna kuaivaa roosiima ari vo vaidi voovoono ari vo mmannasaivaaraata ari vo mmayaayaivaaraatama ngii giaa ngii muduu rikiada ngia makee tuduu ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida inna kuaivaara kutaavaivee tiravai. Ngia itaama iikiaivaara na ngiiyara yaata utuauko ni mmuaararainoo.

⁵ Itaa kua tira vaidiiyara ngia ngii yoketaikiai ti aposorooyavee tiraiyara na yaata utuauko hama ni yaataraavai.

⁶ Na niniiyara yaata utuauko kutaa ni tinniivo aikiooma kua oyaivaa varaikio ni avaivakidiri na kua oyaivaa kiauvo kiaa fannifaanniima kiau-vai. Ni tinniivo aikiooma kua oyaivaa varaivaara mmuakiaa suai na nuaina variee ita ataama ngii giaa ngii miau suaiyauvaki vaa ta kooyaa ngii vitaakiaunnvai.

⁷ Na mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii miaa suaiyauvaki hama na irisai mminnaiyauvaa va-reeravai. Ngii nnutuuyauvo ngiau aapu vaki-aveeraivaara na adiee variee mmoori vareera-

vai. Na itaama iikiau aataruuvo koonnai aataru-vai na iiravainnee?

⁸ Na ngii tasipama mmoori varee variaa suaivaki ngiari voopinnaa vaa ausa hanigieeraiya sikauyauvaa ni miravai. Hama na iya mmoori varaivaara iya sikauyauvaa ni miravai. Na ngii tasipama mmoori varaivaara iya sikauyauvaa kati ni muduu na mmuara vareeraivaa roosiima iya sikauyauvaa varee ngii mmoori vareeravai.

⁹ Na ngii tasipama variaa suaivaki hama niisi vau mminnaiyauvaara hama na ngii yaparairavai. Maketoniaa varuu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyaano sikauyauvaa ni muduu na iyauvaadiri hama niisi vau mminnaiyauvaa vareeravai. Itaama hama na ngii yaparaira variaaneema fai yapooma mmuaikaraama hama na ngii yapara rinaravai. Na ngii yaparaino ngii mmuaara-reevoora hama na ngii yapara rinaravai.

¹⁰ Yisuu Kirisiinna kua kutaivo ni aakiaivaki vaivaara na kua kutaavai ataa kua tiee ngii giaa ngii minaravee. Na itaama variee hama mminnaara ngii yaparairaina kati mmoori varaivaara na niniiyara mannaka kiaunoo. Na itaama niniiyara mannaka kiau kuaivaa Akaiya mmataivau variaa gioonna kiaapuuya rikikio hama vaidi voovoona yopeema ataa rinaravai.

¹¹ Mo na aaniira itaa kua kiaunnee? Hama na ngiiiyara mmuduuya ruauvaaraina itaa kua kiaunnee? Hameetavee. Na ngiiiyara mmuduuya ruauvaa Anutuugo vaa taivai.

¹² Vaidi vooya ngiariiyara ta aposorooyavee tira vaidiiya sa iya ngiariiyara mannaka tida kiatee: Ta Pauruusainna mmooriivaa iikiaaneema iikiaunnavee, kiatee. Sa iya itaa kua kia-

teeraivaara fai na nini mmooriivaa na makee kati ngiiyara iikiauneema mmannammanna itaavai iina nnaasu varinaravai.

¹³ Ii vaidi iya hama kua kutaa aposorooya variaavai. Unnakua aposorooya variaavai. Iya ngiari mmooriyauvaara unnakua kiasa kiada ngiari vookaraama mmooriyauvaa iida varida Yisuunnayaadiri yaadata rummua kiada kiasanoo: Ta Yisuu Kirisiinna aposoroo tuanaayavee, kiaavai.

¹⁴ Iya itaama iikiaivaara hama na nnikiaraakiasanoo. Mo Sataango ariinoo aikiooma aangeraa mmeekia teeraivaa hababainno mmooriivaa iivai.

¹⁵ Ivaara fai inna mmoori vareera vaidiyya safuuma varira vaidiyya roosiima mmooriyauvaa iida kiasa: Ta safuuma mmoori vareera vaidiyavee, kiasaivo inna hama nnikiaraakiasa-teera kuavai. Iya taikera suaivaki ngiari iikiasa mmooriyauvaa irisai maisaiyauvaa fai safuuma ngiari varaaravai.

Pauruuso aposoroo vaidivoonora tuoo kaayau mmuaararovaava vareeravai

¹⁶ Na tauraa kiasa kua voovai na kava tinaravee. Sa gioonaa kiasaivo voovono niyyara yaata utuoo kiasavee: Ivo yaata duuna vaidivaivee, kiasavee. Fai ngia itaa kua tida seeda mmooka hanigia ni mia-tee. Niyyara yoketaakiatee. Fai ngia niyyara yoke-taikiai na kiisama niniiyara mannaka tinaraiivo vainaravai.

¹⁷ Na itaa kua kiasa kuaivaa hama Udaanga Yisu-uvaano ni giasa ni mikiai kiasanoo. Yaata duunaano kua tirayaama na neneeno kua kiasanoo.

¹⁸ Kaayau vaidiiya ngiari mmoori mmatayaa diaa iiraiyauvaara ngiari mannaka kiaaneema na niniiyara mannaka kiaunoo.

¹⁹ Ngia ngiingiiyara ta tinni yoketaayavee kiaa kiada koonnai kuaivaa ngii giaa ngii miainya kuaiyauvaara ngii yoketaikiai iya tasipama variaavai.

²⁰ Vooya ti mmoori varaateera ngii vitaaree kiaa kiada ngii mminnaiyauvunudiri mmuara aataruuvaa iima rada ngii unnakua unnakua kiaa rada ngia iikiainaaree kiaa ngii iida teeda ngiiyara nniki rakaida ngii yaata rudauda varikiai teeda rikiadaata inna aikioovaivee kiaa kiada variaavai.

²¹ Ngia itaama iikiaivaara kua voovai na niniiyara mmataama kiee kiaunoo: Ni mmama maisainoo. Ta ngii tasipama variaanna suaivaki ta muaraagama varidara tida hama yopeema itaama ngiiyara iiravaivee, kiaunoo.

Iya hama aatuuraida vo aataru voovaara ngiariiyyara mannaka tikiyai mo neetama ivaara aikiooma niniiyara mannaka tinaravai. Na itaa kua kiauvo yaata duunaira vaidiaano tirayaama na kiaunoo.

²² Iya ngiariiyyara ta Eporai kuaivaa kiaunayavee kiaannee? Mo neeta Eporai kuaivaa kiau vaidivai. Iya ngiariiyyara ta Isarairaa vaidiyavee kiaannee? Mo neeta Isarairaa vaidivai. Iya ngiariiyyara ta Aaparahaamaa oyaivakidiri diitaunnayavee kiaannee? Mo neeta Aaparahaamaa oyaivakinnaa vaidivai.

²³ Iya Yisuu Kirisiinna mmoori varaa vaidiyannee? Mo na yaata duuna vaidiivaa roosiima ataa

kua tinaravee. Na Yisuu Kirisiinna mmooriivaa varauvoono iya yaatarauvai. Na yaagueeqama kiee mmooriivaa varaivo na iya mmoori varaivaa yaatareeravai. Vaidiia na Yisuunna mmoori varaivaara kiaa kiada oovi nnauvaki airineetu ni yapa kioodoo na varaivoono iya varuuyauvaa yaatareeravai. Vooyaano kaayauneetu ni ripu-uduu vooyaano kaayauneetu ni ruputuduu na putueenana rikieennaata variravai. Na itaama variaivo iya itaama varuuvaa yaatareeravai.

²⁴ Yaaku saineetu Yutayaa vaidiia yeenaivaadiri ni ripiikiaivo vo vaidivai yuku yaaku taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana yuku saivai saivakidiri taarama taaramaneetu (39) vairavai.

²⁵ Roomaa vaidiia taaravoomaneetu buaagaivaadiri ni ripiiravai. Mmuaaneetu vaidiia sikauyauvaadiri habati kiada ni riravai. Taaravoomaneetu siipaiyauvaki na variaaduu nnooriivo siipaiyauvaa rummua ruvuvarata kioodoo nnoori varaivau variravai. Vo suai ikiannaivaata heenaivaata vara kuainnama kiee na nnoori varaivau siipa sagaivau variaaduu sabisaabi ni varoo nuairavai.

²⁶ Makemakee na ngieera vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaina variaa suaiyauvaki nnooriyauvo hainno ni ruputu fannifaannuuduu mmuara furai vaidiia ni ruputida ni mminnaiyauvaa mmuara varaaree kiaa uuduu ni seena Yutayaiya ni ruputuaara uuduu ngiari voopinnaiyaatama mmuaikaraama ni ruputuaara iiravai. Na nnau yoosinna pinaa aakiayauvaki nookiaaduu vaidiia ni mmaara kuaivaa tida ni ruputuaara uuduu na mmana

mmata hama vaidiaatauyauvunu nookiaaduu maisa aataruuvo niisi nnuuu ni putuatauduu na maisama nuaina variravai. Na siipaivaki karee nnoori pinaivau viee variaaduu nnooriivo ni rupuataama uduu gioonna kiaapuuya unnakua unnakua tida tunoo: Ti seenavaivee, kiaa kiada ni rupuataara iiravai.

²⁷ Na pinaa mmooriivaa nniki vata vatama kiese yaagueeqama kiese vatee airineetu na mmoori vatee vatee heenaiyauvaki hama na vuru vairavai. Vo suai vo suai ni yeenna rauduu ni nnoori rauduu airineetu hama ni yeennaatauduu hama ni nnaunnaatauduu hama ni uyira rairaatauduu na kati variravai.

²⁸ Itaama vauduaata vo yoosinna vo yoosinna vaa ausa hanigiada Anutuugaara nuunakiaiyara na haitatuunaraivaara mmuakiaa suai na iyara yaata utuauko ni mmuaararainoo.

²⁹ Fai gioonna kiaapu voovoona Anutuugaa aataruuvaara inna mmuaararano pinaama muaraagama varinai neeta innara boo tiee inna mmuaararavaa varaanaravai. Fai gioonna kiaapu voovoona haruruoo mminnamminnaa maisaivaa varano ni ausaivo pinaama mmuaararaanaravai.

³⁰ Fai na niniiyara mannaka tinaree tiee na Anutuugaa mmooriivaa varaukai ni nnammutuaiya ni nnutuuvaa varadu yapa kiada niyara muaraagavaivee kiaivaara na niniiyara mannaka tinaravai.

³¹ Udaanga Yisuunna Konna Anutuugaara ta tupatupaa kiaunnao: Ivo yoketaavaivee, kiannaivoono arinaima too rikiaivai. Na itaa kua

kiauvo hama na unnakua kiaunoo.

³² Na Damasakuusa variaa suaivaki kieeta vaidiivaa Ariteenna nnoonna vaidiivoono ari rapira ngiaammuauya titooduu sikau vagiaamunna keegiaiuvaki ni mmaara suriravai.

³³ Surida varuduu ni seenaiya vagiaamunna tabaangaidaadiri sookuya utua pinaa voovaki ni rummua kiada tapuka yenaivaa haru kiada utida mmaanai reemma kioodoo mmataivau tuma ruee na nene taivau viravai.

12

Pauruusoono ari avu tinniivo hanigiooduu toovaara tiravai

¹ Na yaata utuee rikiauuko niniiyara na mannaka tiraivo hama yoketaikio hama kaanaivo vaivai. Itaama vaikiainnaata na vootama kava niniiyara mannaka kiaunoo. Ni variraivaara ngia arinaima teeda rikiaateeraivaara na niniiyara mannaka kiaunoo. Aa kua aavaa na ngii giaa ngii minaravee. Na ni avu tinniivo hanigiooduu na tee rikiaa kuaivaatama Udaanga Yisuu Kirisiiva ivakidiri ni giaa ni muduu na tee rikiaa kuaivaatama ngii giaa ngii minai rikiaatee.

² Vaa na ausa hanigia kiese Yisuu Kirisiinna vaidivai variaaduu rikioo Anutuugo ni vitoo ngiau aapu aruoo tuanaivaki ni yapa kieeravai. Ii suai ivakidiri na yaaruauko nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taarama taarama nuanuudo vaa taika kiaivai. Iqii suai ivaki na kooyaa ni mmammaivaata ngiau aapuuvaki viravainnee? Vara ni avu tinniivo hanigiooduu na taivaa roosiima

ngiau aapuuvaki viravainnee? Hama na tauvai. Anutuuoqoono nnaasu taivai.

³ Na kava ngii giaa ngii minai rikiaatee. Vaa na tauvai. Anutuuoqoono ni vitoo ngiau aapu yoosinnaivaa nnutuuvo Paratiisa ivaki ni yapa kieeravai. Na kava tinai rikiaatee. Na kutaa ngiau aapuuvaki viravainnee? Vara ni avu tinniivo hanigiooduu na taivaa roosiima ngiau aapuuvaki viravainnee? Hama na tauvaivee. Anutuuoqoono nnaasu taivaivee.

⁴ Na ngiau aapuuvaki viee ari vookarau kuaivaa hama yopeema kooyaa tinara kuaivaa na rikieeravai. Hama yopeema vaidiivo rikioo kiataira kuavai na rikieeravai.

⁵ Na itaama ngiau aapu viee taivaara fai na aikiooma niniiyara mannaka tinaravai. Fai hama na nene iikiauvaara niniiyara mannaka tinaravai. Hama aaniivaara na niniiyara mannaka tinaravai. Na Anutuuoqaa mmooriivaa varaukai ni nnammutuaiya ni nnutuuvaa varadu kiaivaara nnaasu fai na niniiyara mannaka tinaravai.

⁶ Kutaa na niniiyara mannaka tinaree tiee na kua kutaivaa ngii giaa ngii minaraivaara hama na yaata duuna vaidivai variauvai. Gioonna kiaapuya safuuma na iikiauvaa teeda na kua kiauvaa rikiada na iikiauvaugiataama na kua kiauvau-giataama safuuma niyara yaata utuateeraivaara na hama niniiyara mannaka tinaravai.

⁷ Na ari vookara ari vookaraiyauvaa tauvaara na niniiyara nnoonnavaiivee kiataavai. Anutuuoqoono sa na itaa kua kiaiveeraivaara mmamma nniitareera maisauvo niyaa vauvaara ee-oo tiravai. Ii nniitareera maisa ivaa Sataango

ni mmammaivau yapa kioodoo vaududuu na hama niniyara mannaka tinaraivaara Anutuugaavaivaara niisi vairavai. Vauvo mmannammanna homo niisi vainoo.

⁸ Na taaravoomaneetu Udaanga Yisuu Kirisiinnaata kua tiee yaaku varee mmuaararoovaa niyaadiri rugaiveeraivaara na yaaku vareeravai.

⁹ Yaaku varaaduu ivo sai ni tunoo: Na i tasipama variee aiyara kati yoketaama yaata utuee varinai a aikiooma varinaravai. A muaraagama varianna suaivaki na yaagueeqama i tasipama varino ni yaagueeqaivaa kaanaivo kooyaa vainaraivaara na itaa kua kiaunoo. Ivo itaa kua tuuvaara mmuaararaiivo niisi vaikiyai na muaraagama variauvaara na niniyara mannaka tiee sirigakiaunoo. Yisuu Kirisiinna yaagueeqaivo niyaa rummua apu kioo vainno ni tuqinnanai na ivaa rikiaanaraivaara na niniyara mannaka tiee sirigakiaunoo.

¹⁰ Na Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidivoonora tiee na ni mmammaivo muaraagaikiainnaata variaukai iya maisa kua ni kiaani na variauko ni mmuaararaiikai iya ni ruputida itaida variaavo ari vookara ari vookarai mmuaararaiyauvo niisi vaikiainnaata na inna aikioovaivee kiaa kiee yoketaama variauvai. Na ni mmammaivo muaraagaikiainnaata variauaivaiki na yaagueeqama variauvaara na itaa kua kiaunoo.

Koridii variayara Pauruuso pinaama yaata utuoo tiravai

¹¹ Ngieenoo niyara mannaka kiataavai vaikiainnaata na neneenoo niniyara mannaka kiavu inna yaata duunaano tirayaama na kiau-

vai. Ngieenoo hama niyara mannaka kiaivaara na itaa kua kiau vai. Na kutaa kumina vaidivai variaukai rikiada ngia vo vaidi vooyara ngii yoke-taikiai ti aposorooyavee kiaiya na yaata utuaukai hama iya ni yaataraavai.

¹² Aposoroo tuanaiya iira mmooriiyauvaa na ngii nuuna aakiai yauvaki yaaagueeqama kiese iikiaaduduu rikiada ngia tooduu kooyaa vairavai. Na Anutuugaa mmoori ari vookara ari vookarau yoketauyauvaa iikiaaduu ngii avuuyauvunu di-itoduu ngia tooduu kooyaa vairavai.

¹³ Ngia aaniira ngiari voopinna voopinnaaya Anutuugaara nuunama variraiyauvaara yaata utida kiaanoo: Ti yaataraavaivee, kiaannee? Mo na iya tasipama mmoori varaa suaivaki iya sikauyauvaa ni muduu na vareeravai. Na ngii tasipama mmoori varaa suaivaki hama na ngii sikauyauvaa varaivaara ngia itaa kua kiaannee? Boo, na hama ngii yaparakiivaara na koonnama iiravainnee? Sa ivaara yaata utiraida ngii au-saiyauvaa ni miatee.

¹⁴ Na taaraneetu ngiisi viee aanna na taar-avoomaneetuuvau ngiisi kuanara teerataaraina variaunoo. Fai na ngiisi viee mminnaara ngii yaparaino ngii mmuaarareevoora hama na ngii yaparainaravai. Hama na ngii sikauyauvaa varaanaraivaara mmoori varauvai. Ngia yoketaama variateeraivaara na mmoori varauvai. Mo kutaa kuavai. Hama nnaakaraiya mmoori varada sikau mminnaiyauvaa varada ngiari kaano kooya mmiaavai. Ngiari kaano kooyaano mmoori varada sikau yeenna mminnamminnaiyauvaa ngiari nnaakaraiya

mmiaavai.

¹⁵ Ngia ausa hanigiada yoketaama variateeraivaara na niisi vai mminnaa mmuakiaayauvai kati ngiiyara ni yoketaivaara kagaari kiese ni variraivaatama ngiiyara yapaanaraivo inna ni yoketainoo. Fai na itaama iina ngiiyara pinaama mmuduuya rinai ngia irisai kiisama niyara mmuduuya ruaarannee?

¹⁶ Inna aikioo itaama vaikiai vaa ngia rikiaavai. Na ngiisi kuaa suaivaki hama na mminnaiyauvaara ngii yaparakiaivaara hama ngii mmuaara-reeravai. Mo vooyaano kiaanoo: Ivo ti unnakua kuaa kioo ti iinno taanaree kuaa kioo ta sikauyauvaa yapaateera tiravaivee, kiaavai.

¹⁷ Ai mo dataama na itaama iiravainnee? Na vaidi vooya ngiisi titaaduu vuuyaano ngii unnakua kuaa kiada itaama iiravainnee?

¹⁸ Mo na yamaa kua yamaa kua Titiinna ki-aaduu ngiisi viravai. Na inna seena vaidi ausa hanigioo voovaatama inna tasipama titaaduu viravai. Mo Titiiva ngiisidiri ngii unnakua kuaa kioo mminnaiyauvaa vareeravainnee? Hameetavee. Neeta ivootama mmuaa ausa mmuaa vuatinnivai varada mmuaavaugiataama mmoori vareeravai.

¹⁹ Ti seena ta ngiiyara mmuduuya ruaunaiyaso, ta yanaivau fafaara raanna kuaivaara ngia yaata utida tunoo: Ti avuuyauvunu ngiariyaroo tida itaa kua kiaavaivee, kuaa ngia yaata utuaannee? Ai hameetavee. Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ivo tiine tiineema nnaasu ta kuaivaa tida Anutuuga avuuvau mmuakiaa mmoorivai ta iikiaunnaiyauvaa ta ngiiyaroo tida iikiaunnavai. Ngia yoketaama varia rada vidada nnaa-

giai ngia yaagueeqama variaaraivaara ta iikiaunnavai.

²⁰ Ngia yoketaama variaaraivaara ni taatainai na ngiisi viee ngii teenai ngia koonnama ari vookaraama varivoora na pinaama yaata utuauko ni pirisainoo. Na ngiisi viee ngii tasipama yoketaama varinaraivaara na ni ngii taatainai na ngiisi viee ngii tee ngii tino ngii maisaivoora na pinaama yaata utuauko ni pirisainoo. Na ngiisi viee ngii teenai rikiada ngia ngiingiita ngiingiita buaarua tida varida ngiingii yaatara ngiingii yaatara kiaivaara ngii nnannateenai varida ngiingiiyara ngiingiiyara nnaasu yaata utuaaravai. Yaata utida varida ngiingii seenaiyayaadiri koonnama yaata utida unnakua tida varida iyara murumuru tida varida ngiingiiyara mannaka tida koonnakaannama varivoora na pinaama yaata utuauko ni pirisainoo.

²¹ Fai na kava ngiisi vino Udaanga Anutu-uqo ni tinai ngii avuuyauvunu ni mmamma maisaivoora na pinaama yaata utuauko ni pirisainoo. Ngiikidiri vooyaano nnaaru mminnaminnaa maisaiyauvaa varaiya homo maisama yaata utida sabi nuaida ngiari mmammaiyauvaara nnaasu yaata utida makemakee sabi nuaira aataruuvaa iida varida ngiari yaata utiraiyauvunugiataama nnaasu varida hama ii aataru iyauvaara yaata utida mmooka hanigia mmida variayara na yaata utuaunoo. Na ngiisi viee iya teeno ni ausaivo kaayauma ni mmuaarareevoora na pinaama yaata utuauko ni pirisainoo.

Pauruuso nnaagiai kua tioo yaagueeqama vari-ateera tiravai

¹ Na taaraneetu ngiisi viee aanna na taaravoomaneetuuvau ngiisi kuanara iikiaunoo. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: A kua pinaana vaidiivaa yapaanaree tiee taaramanee taaravooma vaidiido vaa ivo tomeda iivaa taidaatama vatee kiee inna yaparakanee. Kua fafaaraivo itaa kua tiivai.

² Ngia nnaaru mminnamminnaa maisaiyauvaa varooyaataama ngia mmuakiaa voonaatama na taaraneetu ngiisi kuaa suaivaki ngii giaa ngii miaa kuaivaa aanna na ngieeradiri variee kava ngii giaa ngii miee ataa kua tinai rikiaatee. Fai na kava ngiisi viee ngii mminnamminnaa maisaiyauvaara ngii tinai rikiada ngiikidiri tomeda iikiaya fai kutaa irisai maisaiyauvaa varaaravaivee.

³ Fai na itaama iino rikioo Yisuu Kirisiiva ni giaa ni mikiai na kua kiauvo kooyaa vainaravai. Yisuu Kirisiiva ngii mminnamminnaa maisaiyauvaara safuuma irisaiyauvaa ngii minaree tuoo hama muaraagama iinno ngii mivai. Ngii nuuna aakiyauvaki yaagueeqama iinno varivai.

⁴ Kutaa nnaaru ivo vaidivai varioo muaraagama uuduu rikiada iya yatari sagaivau inna haara kieeravai. Aanna makee Anutuuqaa yaagueeqaivaura hara kioo varinoo. Teeta ivo tiiki vari vaidiyara tida mmuaikaraama muaraagama variaunnaano. Aanna ta inna tasipama Anutuuqaa yaagueeqaivaura hara kiada varida ngiyyara mmooriivaa iikiaravai.

⁵ Ngia ngiingii aakiyauvaki tuqinnama taa-

tee. Ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaa aataru-
uvauda ngia hara kiada variaannee? Tuqinnama
ngiingiiyara yaata utida rikiaatee. Mo vaa ngia
rikiaavai. Yisuu Kirisiiva ngii aakiaiyauvaki vari-
noo. Mo vara ngia ngii aakiaiyauvaki taavo hama
variinne? Vara ngia kati unnakua kiaa kiada
kutaavaivee kianne?

⁶ Fai ngia ngiingii aakiaiyauvaki itaama teekio
too Yisuu Kirisiiva kutaa varinai ta inna mmoori-
ivaa kutaa varaunnaivaa kaanaivo kooyaa vainai
ngia ivaa taaraivaara ta yaata utuaunnao.

⁷ Sa ngia koonnama variateeraivaara ta Anutu-
uqaata kua tida yaaku varaunnao. Ti mmoori-
ivaa kaanaivo kooyaa vainaraivaara hama ta
itaama yaaku varaunnao. Ngiikidiri vooyaano
kiaano: Iya mmooriivo fanniinaravee, kiani-
aata ngia safuuma variateeraivaara ta Anutu-
uqaata kua tida yaaku varaunnao.

⁸ Hama yopeema ta vo aataru vo aataruuvadiri
iida kua kutaa aataruuvaa uuda rammuaaravai.
Ta kua kutaa aataruuvaa nnaasu iida variaaravai.

⁹ Ta muaraagama variaunnani ngia yaaguee-
qama variaivaara ti yoketainoo. Ngia Anutuuqaa
aataruuvaa iidada arinaima teeda koovayama ki-
ada variateeraivaara ta yaaku varaunnao.

¹⁰ Ivaara na ngieeradiri variee aa kua aayau-
vaa fafaarakiaunoo. Ngia koonnama variaivaara
na ngiisi viee Udaanga Yisuu Kirisiiva ni tiki-
ai na inna yaagueeqaivaura ngii tino ngii ausa
mmuaarareevoora na ngieeradiri variee aa kua
aayauvaa fafaarakiaunoo. Yisuu Kirisiiva ni tiki-
ai na inna yaagueeqaivaura kiau kuaivaa na kiau-
vai. Na hama ngia Anutuuqaa aataruuvaa piki-

aateera kuavai kiauvai. Ngia inna aataruuvaa iidada koovayaida variateera kuavai na kiauvai.

¹¹ Ni seenayaso, ni kua nnaagiaivaa na tinai rikiaatee. Yoketaama variatee. Ngia Anutu-uqaa aataruuvaa iidada arinaima koovayaida variaaraivaara yaagueeqama mmoori varaatee. Na ngii giaa ngii miau kuaiyauvaa arinaima rikiaatee. Ngiingiiyara ngiingiiyara mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada ausa nuufa tasipama variatee. Fai ngia itaama iikio Anutu-uqo mmuduuya rira ausa nuufa nakaaraivoono ngii tasipama varinaravai.

¹² Ngia ngiingii seenaiya yaaku rumisida iyara yoketaakiatee.

¹³ Anutu-uqaa gioonna kiaapu aavakinnaa mmuakiaaya ngiiyara yaata utida boo kiaavai.

¹⁴ Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivootama Anutu-uqaa mmuduuya riraivootama Mmannasa Yoke-taivo ngii aakiaiayuvaki varikiai vaa ngia ivaara arinaima rikiaivootama mmuakiaaya ngii tasi-pama vakiaivee.

Karaasa Yeena Rau Kioo Kuaivovee
The New Testament in the Waffa Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Waffa long Niugini

copyright © 1975 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Waffa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023

4da5455c-4c87-58ee-a650-bb37acea5bca